

NIKÂH

-Hak ve Değer Bağlamında Fikhî Bir Analiz-*

Prof. Dr. Saffet KÖSE**

Özet: Modern dünya, geleneksel değerlerden farklı bir zihniyet üzerine kurulmuştur. Onun hâkim karakterini, bireyin kendi arzularını merkeze alarak belirlediği hak ve özgürlükleri oluşturur. Bu durum, Tanrı'yı merkezden çıkarıp insan odaklı bir yaşam biçimine geçişi ifade eder. Bu bakımdan modernlik ile gelenek arasındaki ilişkiyi anlama açısından "nikâh" önemli bir analiz aracıdır. Çünkü cinsel özgürlük modernliğin en önemli görünüşlerinden birisi iken bütün dinlerde nikâh cinsel hayatın tek meşru kaynağı olarak görülmekte ve onu sınırlamakta ve ihlallere sert müeyyideler öngörmektedir. Bu da nikâhı, gelenek ile modernite arasındaki gerilimin odağına yerleştirmektedir. Bu yazı İslami açıdan hak ve değer bağlamında nikâhı konu almaktadır. Birinci bölümde hak üzerinden nikâh, ikinci bölümünde ise değer odaklı olarak nikâh kavramını ele almaktadır. Nikâhın değerini vurgulama açısından diğer dinlerle de mukayeselere de yer vermektedir.

Anahtar kelimeler: Nikah, İffet, Zina, Şehvet, Hak, Değer.

Islamic Marriage Contract / Nikâh

- A Fiqhi Analysis in the Context of Rights and Values-

Abstract: The modern world is based on a different mindset than the traditional values. The dominant character of this is formed by rights and freedoms of individual desire-based. This refers to the removal of the God from the center and the transition to a human-focused life-style. In this respect, the "marriage contract" is an important tool of analysis in terms of relationship between the modernity and the tradition. Although sexual freedom is one of the most important aspects of the modernity, the marriage contract is known in all religions as the sole legitimate source of sexual life and implemented heavy sanctions when violated. This places the marriage in the center of a tension between tradition and modernity. This article studies marriage in terms of rights and values from the Islamic point of view. The first section of this article deals with marriage contract in terms of rights and the second values-based. It also compared with other religions in order to emphasize the value of marriage contract.

Keywords: Nikâh, Chastity, Fornication, Lust, Right, Value.

* Bu metin, Kadın Sağlığı Vakfı (KASAV) tarafından 07.Mayıs.2017 tarihinde İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde düzenlenen "Ailede Çözümler ve Çözümler" temalı Sempozyumda sunulmuştur. Tebliğ, daha çok "Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu" (Konya 2016) adlı kitabımızdan nikâh konuları esas alınarak hazırlanmıştır.

** İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, saffetkose@hotmail.com

GİRİŞ

Modern dünya varlıkla ilişkiyi haklar üzerine kurmuştur. Bir başka ifade ile günümüzde hakkı merkeze alan bir dünya inşa edilmiştir. Haklar bağlamında ise günümüzde “insan hakları”nın asıl olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır. Bu zihniyet dünyasının arka planında sınıfsal yapıdan kaynaklanan ezilmişliğe karşı başkaldıran insanın *insan hakları* konusunda varoluş mücadelesi vardır¹.

İnsan sadece hemcinsleriyle değil yaratıcısıyla da çatışmış ve ona karşı kendi özgürlüğünü ilan etmiştir. Bu yönde oluşturduğu ötekileştirme, özgür yaşam, mahalle baskısı gibi dogmatik kavramlarla kendisini korumaya almış, eleştirilerin önüne geçmeye çalışmıştır. Birçok ülkede de bu yönde düzenlemeler yapılmıştır. Sonuçta yaratıcısına karşı kendisini merkeze alan, aradığı hakkı sınırsız özgürlükte bulan ve doymayan nefsi ile hevâsının egemenliğine giren hedonist bir insan tipi ortaya çıkmıştır. Dünyaya nizam vermeye çalışan işte bu *hakperest* insandır.

İslam’ın temel kaynaklarındaki vazife merkezli genel telakkinin bir sonucu olarak nikâh da tarafların yükümlülüklerinden yola çıkan bir sözleşmedir. Bu tür yaklaşım, sorumluluk bilincini pekiştiren, doğal olarak karşı tarafın hakkına saygıyı merkeze alan, onu sağlam bir zeminde tutan özelliğe sahiptir. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) “her hak sahibine hakkını ver”² hadisinde bu gerçeklik kendini gösterir.

Modern zamanın temel haklar teorisi bir çatışma ve ahlâkî yozlaşma sürecinin ürünüdür ve gücün despotik biçimde kullanımına karşı zayıf pozisyonda bulunana korunma sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nazariye, tarihi süreçte hak ve yetkiden kaynaklanmayan katı ve acımasız vesayet zihniyetine karşı güvence temin eden yaklaşımı ifade eder. Bu sebeple ezilen kesimler için öngörülüdür ve tepkisel karakter taşır. Dolayısıyla bunun günümüzdeki ifade zemini “hak verilmez alınır” ifadesidir. Birinci yaklaşım daha sağlıklı zemini anlatan *hakşinaslık*; ikincisi ise *hakperestliktir*. Bu da önemli bir çatışma alanı açmış, bazı sancılara sebep olmuştur.

Günümüz Türkiye’sinde neredeyse evlenenlerin tamamı dini nikah yaptırırken onun içeriğini vazife yerine hak ile değiştirmeleri sebebiyle evliliklerin çok kolay çözülebildiği ve eskiye göre boşanmaları artma trendine girildiği bir süreç yaşanmaktadır.

Bir Arap kadınının kızını gelin olarak evinden çıkarırken söylediği şu sözü karı-kocanın birbirlerine karşı konumlarını oldukça anlamlı biçimde ifade eder:

1 Mustafa Yayla, *İslam Hukukunda İnsan Hakları ve Eşitlik*, Çizgi Yayınevi, Konya 2011, s. 32

2 Ebû Ya’lâ, *el-Müsned* (nşr. Hüseyin Selim Esed), Dımaşk 1984-86, II, 193; *Sahîhu İbn Hibbân bi-tertibî İbn Balabân* (nşr. Şuayb el-Arnaût-Hüseyin Selim Esed), Beyrut 1404-1408/1984-88, II, 24; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* (nşr. Hamdi es-Selefi), Beyrut 1404/1983, XXII, 112.

“*Sevgili kızım! Sen kocana cariye ol ki o da sana köle olsun.*”³ Burada evliliğin köle-cariye ilişkisine vurgu ile açıklanmaya çalışılması modern zihin açısından problemlili gözükebilir. Ancak bunun karı-kocanın birbirleriyle bütünleşmelerini ifade eden metaforik bir anlatım olduğunu belirtmek gerekir.⁴

İslam’ın iki ana kaynağı olan Kur’ân-ı Kerîm’in ve Hz. Peygamber’in sünnetinin hakkı önemsemediği gibi bir sonuç çıkarılamaz. Bu iki kaynak hakkı vazife üzerinden öne çıkarmış, hakka karşı vazifeli olanın yükümlülüğünü hatırlatarak *hakşinas* bir toplum inşasını hedeflemiştir. Bu bağlamda dinin belirlediği değerler doğrultusunda ahlaki bir kontrol mekanizması, kültürel bir toplumsal yapı ve müeyyidesi olan hukuki düzenlemeler ile sonuca gitmeyi yeğlemiştir.

Biz bu sunumumuzda madem artık haklar üzerinden konuşmamız gerekiyor o zaman hakkı sahibinin üzerinden hatırlatarak nikâhı ele alacağız. Ayrıca onun insan için değerine vurgu yaparak analiz yapmaya gayret edeceğiz.

I - HAK BAĞLAMINDA NİKÂH

Nikâh’ta birçok hak birleşmektedir. Onda Allah hakkı, toplum hakkı, kul hakkı, ebeveyn hakkı, çocuk hakkı gibi birçok hak birleşmektedir. O halde birbirleriyle hayatını birleştirmek isteyen kadın-erkek bu haklara saygı duyarak nikaha önem vermek ve onun üzerinden ilişkisini belirlemek zorundadır. Şimdi bunları kısaca ele alabiliriz.

A- Nikâh Bir Allah Hakkıdır, İhlali Zinadır

Nikâh, dini bir kavramdır ve bütün kutsal metinlerde kadın-erkek birlikteliğini meşru kılan tek yoldur. Bu yönüyle nikâh bir Allah hakkıdır. Nikâh dışı birleşmeler zina kavramıyla ifade edilmiştir. Bütün dinlerde cezası da en ağır suçlar arasında sayılmıştır. Evrensel bir hukuk ilkesi olarak suç-ceza dengesinin sağlanması ceza adaletinin bir gereği olduğuna bakılırsa zinanın birçok açıdan olumsuz etkisinin oldukça derinlikli olduğu sonucu çıkar.

3 İbn Abdırabbih, *el-İkdi’l-ferid*, Beyrut 1420/1999, VI, 91; Meydâni, *Mecma’u’l-emsâl* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut, ts. Dâru’l-Ma’rife, II, 263; İbşîhi, *el-Mustatraf fi külli fennin mustazraf* (nşr. Müfîd M. Kumeyha), Beyrut 1406/1986, II, 479; Ahmed Zeki Safvet, *Cemheretü’l-‘Arab*, Beyrut, ts. (el-Mektebetü’l-İlmiyye), I, 145.

4 Köse, s. 156-160.

Kur'ân-ı Kerîm zina yapmayın yerine “zinaya yaklaşmayın, o çirkin bir iş ve kötü bir yoldur”⁵ ifadesiyle bu konudaki hassasiyetini ortaya koymuştur. Sadece Kur'ân-ı Kerîm'de değil az aşağıda yer verileceği üzere diğer semavi kitaplarda da nikâhsız birliktelikler ana sözleşmeye,⁶ özel hükümlere⁷ aykırılık teşkil ettiğinden bir Allah hakkının ihlali sayılmıştır.

Nikâhsız birleşmenin Yahudilik,⁸ Hıristiyanlık⁹ ve İslam'da¹⁰ zina sayılıp büyük suç kabul edilerek yasaklandığı dikkate alınırca nikâhın dini değeri ve bir Allah hakkı olduğu daha iyi anlaşılabilir. Üç dinde de nikâha, neslin devamı ve nesebin karışmasını önleyici bir rol atfedilmesinin yanı sıra iffeti koruyucu işlev yüklenmesi gerçekten dikkate değer bir konudur.

Yahudilik, evliliğin nikâhla başladığını kabul etmiş, evlenmeyi teşvik etmiş, bekârlığı zemetmiş, evliliği İsrailoğullarının varlığının ve çoğalmasının bir sebebi olarak gördüğünden dini bir görev saymış,¹¹ iffeti temin etmenin ve nesli devam ettirmenin yolu olarak meşru evliliği tayin etmiştir. Evliliğin temel amacı Rabb'e sadık kullar olacak nesiller yetiştirmektir.¹²

İbrani aile açısından bir eşin gelecek nesiller için çocuk yetiştirememesinden daha acı hiçbir tecrübesi olamaz.¹³

Bu din, bekârlığı kültürün yok olmasına ve neslin tükenmesine sebep olduğundan büyük günah saymış, evlenmeden önce kişi “gerçek bir adam” durumunda görülmeyerek, şereften, neşeden ve hayırdan yoksun kabul edilmiştir.¹⁴

Yahudilikte aile o kadar önemli görülmüştür ki yeni evlenen birisi bir yıl savaştan muaf tutulmuştur.¹⁵ Bununla evlilik bağının güçlendirilmesi, tam bir aile oluşumuna yeterli zamanı sağlama amaçlanmıştır. Aksi takdirde bu şahıs savaşa gittiğinde öldürülebilir ve adı İsrail soyundan silinebilir.¹⁶

5 İsrâ' (17), 32.

6 Arâf (7), 172.

7 İsrâ' (17), 32; Nûr (24), 2-3; Furkân (25), 68; Mümtahine (60), 12.

8 Çıkış, XX/14; Sayılar, V/11-13; Tesniye, V/18, XXII/22, XXIV/1.

9 Matta, V/27, XV/19-20, XIX/18; Luka, XVIII/18-20...

10 İsrâ' (17), 32; Nûr (24), 2, 3, 30, 31; Furkân (25), 68.

11 Tekvîn, I/28; Yeremya, XXIX/6.

12 Malaki, II/15.

13 Ronald de Vaux, *Yahudilikte Aile* (çev. Ahmet Güç), Bursa 2003, s. 8 (çevirenin sunuşu).

14 Abdurrahman Küçük, “Dinlerde Evlilik Anlayışına Genel Bir Bakış”, *Türk Yurdu*, X/40, Ankara 1990, s. 59; Asife Ünal, *Yahudilik'te, Hıristiyanlık'ta ve İslam'da Evlilik*, Ankara 1998, s. s. 19-21.

15 Tesniye, XXIV/5.

16 William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu: Eski Antlaşma Serisi*, İstanbul 2005, I, 251.

Doğum öncesi çocukların korunması yönünde de önemli tedbirler alınmış ve hamile kadının çocuğunu düşürene ona uygun bir mali tazminat öngörülmüştür.¹⁷

Yahudilikte aileyi sona erdiren bir tasarruf olan boşamaya izin verilmiş olmakla birlikte tasvip edilmemiştir. Hatta boşama, Rabbin nefret ettiği bir eylem ve eşe ihanet sayılmıştır.¹⁸

Hıristiyanlıkta evliliğe kutsallık atfedilmiş ve kocanın anne-babasını bırakıp eşine bağlanması gerektiği, evlilikle karı-kocanın ayrılmaz biçimde tek bir beden haline geldiği, Tanrının bu şekilde birleştirdiği iki insanı diğer insanların ayıramayacağı inancı benimsenmiş ve boşayan eşin diğerine karşı zina işlemiş olacağı hükmü kabul edilmiştir.¹⁹ Esasen bu anlayışın Yahudilikteki “Bu nedenle adam annesini-babasını bırakıp, karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak”²⁰ inancının kurumsallaşmış biçimi olduğu anlaşılmaktadır.

Hıristiyanlıkta nikâh dini bir karakter taşımakta, rahiplerce takdis edilmeyen evlilikler geçersiz sayılmaktadır. Nikâh ailenin temeli görülmekte, Yahudilikte olduğu gibi iffeti korumanın ve nesli devam ettirmenin tek meşru yolu olarak kabul edilmektedir. Çocuk doğurmak ve Allah’ın istediği nesiller yetiştirmek evliliğin ana gayesidir. Bu sebeple doğuma engel olmak ya da onları yok etmek adam öldürmek anlamına gelir.²¹

Boşamaya kapılarını kapatan *İncil* fuhşu boşama sebebi saymıştır.²²

Hıristiyanlıkta özellikle Pavlus’tan sonra evliliğe karşı menfi bir tutum alınmış ve bekârlık yüceltilmiş olsa da evlilik yasaklanmış değildir. Pavlus, bekarlığı daha çok evlenmeden kendisini koruyabilecek olanlara tavsiye etmiş, zinaya düşmek suretiyle iffetini koruyamayacak durumda olanlara evlilik için izin vermiştir. Çünkü şehvetle yanmaktansa evlenmek daha iyidir. Zira bu durum günaha düşme konusunda büyük bir tehlike arzeder. Cinsel ahlaksızlıklardan dolayı her erkeğin bir karısı ve her kadının da bir kocası olmalıdır ve eşler birbirlerine haklarını vermelidirler. Onların bedenleri kendilerine değil eşlerine aittir. Geçici bir süre aralarında anlaşarak oruç ve dua için cinsel birleşmeye ara verebilirler. Ancak kendilerini Şeytanın sınamasına maruz bırakacak şekilde ihmal etmemelidir-

17 Çıkış, XXI/22.

18 Malaki, II/14-16; William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu: Eski Antlaşma Serisi*, İstanbul 2005, II, 763.

19 Matta, XIX, 3-9; Markos, X, 2-12; Luka, XVI, 18; I. Korintliler, VII/10-11.

20 Tekvîn, II/24.

21 Abdurrahman Küçük, s. 59.

22 Matta, XV/9.

ler.²³ Birçok günahın beden üzerinde doğrudan etkisi yoktur. Ama fuhşun bedeni etkilemesi ve günahı emsalsizdir. Evlilik dışı cinsel ilişki bu günahı işleyen kişi üzerinde kaçınılmaz ve karşı konulamaz bir tahribat yapar.²⁴ Aslında bu olumsuz tavrın sebebi de evliliğin Allah yolundan alıkoyma tehlikesine karşı tedbir alma düşüncesidir.²⁵ Pavlus'a göre evli olmama hali evliliğe göre kendisini Rabbe vermede daha çok fırsat sağlar.²⁶

Protestanlık, diğer Hıristiyan mezheplerinden farklı olarak evliliği kutsal dışı bir alan olarak telakki etmektedir.²⁷

İslâm açısından bakıldığında da nikâhın değeri ve işlevselliği ile ilgili diğer iki dinle önemli sayılabilecek ölçüde ortak noktalar bulunmaktadır. Bu bağlamda evlenme:

Nefsi dizginleyerek zina ve fuhuştan korur,
Neslin devamını temin eder,
Neseplerin karışmasını önler,
Çocuk terbiyesine imkân verir,
Eşlerin birbirlerini fitneden korumalarını sağlar,
İffeti temin yoluyla ahlakı güzelleştirir
Kalbi arındırır,
Daha iyi bir şekilde kulluğa hazırlanma ve çevresini hazırlama imkanı sunar,
Yakınların nafakasını temine vesile olur.

Bu ve benzeri fonksiyonlarıyla sağlamış olduğu dini ve dünyevî faydalarından dolayı nikâh, ibadet karakteri taşır ve hatta nafile ibadetten daha faziletlidir.²⁸

Nikâh'ın ibadet karakteri taşıdığı hususunda İslam hukukçularının büyük çoğunluğu hem fikirdir.²⁹

23 I. Korintliler, VII/1-9; William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu: Yeni Antlaşma Serisi*, İstanbul 2002, II, 288-289.

24 William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu: Yeni Antlaşma Serisi*, İstanbul 2002, II, 286-287.

25 Korintliler, VII/32-35.

26 William MacDonald, II, 295.

27 Asife Ünal, s. 77-78.

28 Serahsî, IV, 192-193; Kâsânî, II, 229; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, Kahire 1319, III, 101-102; Dâmad, *Mecma'u'l-enhur*, Beyrut 1419/1998, I, 465-468; İbn Âbidin, II, 258.

29 Serahsî, *el-Mebsût*, Kahire 1324-31, IV, 192-193; İbn Kudâme, *el-Muğni*, Kahire 1405, III, 77; Sıbtu İbni'l-Cevzi, *İsâru'l-İnsâf* (nşr. Nâsir el-Huleyfi), Kahire 1408/1987, s. 103-105; Behûti, *Keşşâfü'l-kınâ'* (nşr. Hilâl Musaylhi Mustafa Hilâl), Beyrut 1402/1982, II, 364; İbn Âbidin, II, 258; *el-Mevsû'atü'l-fikhiyye*, "Nikâh" md.

Bu sonuca, nikâhın fonksiyonlarına bakılarak ulaşıldığı gibi evlenmeyi terk edip namaz, oruç türünden nafîle ibadetlerle meşgul olacaklarını söyleyen bazı sahâbileri uyaran şu hadisle de desteklenmiştir:

“*Nikâh benim sünnetimdir, kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.*”³⁰

Bu hadis nikâhın değerini anlatırken aynı zamanda sünnetin nâfileden üstünlüğüne de işaret etmektedir. Çünkü sünnetin terkine karşı bir va’id/tehdit söz konusu iken nafîlede bu durum yoktur.³¹ Bu sebeple zinaya düşme tehlikesi ortaya çıkmış bir müslümanın evlenmesi namaz, hacc cinsinden nafîle ibadetlere göre daha önceliklidir.³²

Nikâh’ın diğer akitlere göre dini motiflerle bezenmiş özel bir yönünün bulunduğu bilinmektedir.³³ Hatta İslâm âlimlerinin bir kısmı nikâhın değerini ifade için onun Hz. Âdem’den itibaren meşru kılınp da cennette de devam edecek iki ibadetten birisi olduğu tespitinde bulunur (diğeri iman).³⁴

Bu sebeple bazı fıkıh kitaplarında nikâha dört ibadetten (namaz, zekât, oruç, hacc) hemen sonra ve muâmelât bahislerinden önce yer verilmesi yani nikâh bölümünün ibadet konularıyla muamelât bahisleri arasına yerleştirilmesi bu akdin bir yönden ibadet, diğeri açıdan hukuki işlem (muamele) olmasıyla izah edilmiştir.³⁵

Yahudilik, nikâhsız birliktelikleri yani zinayı Tanrı’ya karşı işlenmiş bir suç,³⁶ putperestlik³⁷ ve dinen kirlilik³⁸ saymış, cezasını taşlanarak idam şeklinde (recm) oldukça ağır tutmuş,³⁹ evlilik dışı çocuk yapmayı Rabbe ihanet telakki etmiştir.⁴⁰

İncil’de nikâhın fuhşa engel olan ve iffeti koruyan bir özelliğe sahip olduğu açıkça belirtilerek fuhuş ve zina yapanların Tanrı tarafından yargılanacağı,⁴¹ bu eylemlerin utanç verici olduğu, insanı kirlettiği ve yasaklandığı açık biçimde ifade edilmektedir.⁴²

30 Buhârî, “Nikâh”, 1; Müslim, “Nikâh”, 5; Nesâî, “Nikâh”, 4; Dârimî, “Nikâh”, 3...

31 Kâsânî, II, 229.

32 Şa’rânî, *el-Mizânü’l-kübrâ*, Beyrut 1418/1998, II, 151.

33 krş. Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Konya 1988, s. 137, 142.

34 İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve’n-nezâir* (Hamevî şerhi ile), Beyrut 1405/1985, II, 102.

35 Serahsî, *el-Mebsût*, Kahire 1324-31, IV, 192-193; Kâsânî, *Bedâi’u’s-sanâi’*, Kahire 1327-28/1910, II, 229; İbn Âbidîn, *Reddî’l-muhtâr*, Kahire 1272-1324, II, 258.

36 Tekvîn, XX/6; 39/8-9.

37 Hoşea, 1-3; Yeremya, 3.

38 Levililer, XVIII/20.

39 Levililer, XX/10-21; Tesniye, XXII/22-28.

40 Hoşea, V/7.

41 İbraniler, XIII/4.

42 Matta, XV/19; Markos, VII/21-22; I. Korintliler, VI/13-20; X/8; II. Korintliler, XII/21; Elçilerin İşleri, XV/28-29; XXI/25; Efesliler, V/3, 5.

Fuhuş yapanın Mesih'in ve Tanrı'nın Egemenliğinde mirasının bulunmadığı belirtilmekte, Tanrı'nın gazabını çekeceğinden böyleleriyle oturup kalkmak yasaklanmaktadır.⁴³

Fuhuş yapanların cezasının kükürtle yanan ateş gölüne atılmak olacağı bildirilmektedir.⁴⁴

Hatta bir kadına şehvetle bakan adamın yüreğinde o kadınla zina etmiş olacağı bunun da cehenneme giriş sebebi olduğu ifade edilmiştir.⁴⁵

Hz. Peygamber'in bey'at alırken zina etmeme şartını duyan⁴⁶ Hind bintü Utbe "hür olan kadın zina edebilir mi?⁴⁷ Yâ Rasûlallah!" diyerek hayretini dile getirmiştir. Bu, İslam öncesi Cahiliye Araplarının zinayı reddettiklerini gösteren önemli bir örnektir.

Yine bu dönemde Kâbe'nin yeniden inşası sırasında Ebû Vehb: "Ey Kureyş topluluğu! Kâbe'nin inşasına ancak temiz kazancınızla iştirak edin. Buraya ne zina parası ne ribâ kazancı ne de insanlardan haksız alınmış mal girsin" şeklinde hitap etmiş bu çağrıya uyan Mekkeliler inşaat için bu yollarla elde ettikleri kazançlarını harcamamışlar, diğer gelirleri de yeterli gelmediği için Kâbe'nin *Hicr* denilen kısmı binanın dışında kalmıştır.⁴⁸

Bir başka ilginç örnek de cahiliye Araplarının kızlarını diri diri toprağa gömmelerinin sebeplerinden birisi sürüp giden ve hiçbir ahlaki değer gözetilmediği kabile savaşlarından dolayı kızların başkalarının eline geçip namusunun kirletilmesinden korkmuş olmalarıdır.⁴⁹

Bütün bunlar ilahi dinlerde kadın-erkek beraberliğini meşru kılan tek yolun nikâh olduğu gerçekliğinin cahiliye Arapları dahil cinsel iffet konusunda fitratı bozulmamış toplumlarda kök saldığı görülür.

43 Efesliler, V/5-7.

44 Vahiy, XXI/8.

45 Matta, V/28-30.

46 Mümtahine (60), 12.

47 Taberi, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Ahmed M. Şakir), Beyrut 1420/ 2000, XXXIII, 342; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, Tunus 1997, XXII, 48.

48 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (nşr. Tâhâ Abdurrauf Sa'd), Beyrut 1411, II, 15; Cevâd Ali, *el-Mufasssal fi târihi'l-Arab kable'l-İslâm*, Beyrut 1422/2001, XII, 20.

49 Mâverdi, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, Beyrut 1986, s. 160; a.mlf., *en-Nüket ve'l-uyûn*, Beyrut, ts. (Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye), VI, 214; Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân* (nşr. İbrahim el-Burdûni-İbrahim Et-tafayyîş), Kahire 1384/1964, XIX, 232-233; Cevad Ali, *el-Mufasssal fi târihi'l-Arab kable'l-İslâm*, Beyrut 1422/2001, IX, 88-89.

B - Nikâh Bir İnsan ve Toplum Hakkıdır

Evlenme sadece evlenen karı-kocayı ya da onların ailelerini ilgilendiren dar kapsamlı bir ilişki değildir. Onun evlenenlerin içinde yaşadığı toplumu hatta bütün insanlığı ilgilendiren bir yönü vardır. Bu da neslin sağlıklı şekilde üremesini emniyet altına almaktır.

Nikâhta üç tür toplumsal ya da insanî hak vardır:

1- Muharremâta hukukuna riayet: Nesil karmaşasını önlemek için kimin kim ile evli olduğuna bilmeye ihtiyaç vardır. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm evlenilmesinde sürekli şekilde yasaklılığı olanları üç grupta belirlemiştir:⁵⁰

a- Nesepten (soy bağı) doğan evlenme engelleri

b- Evlilik bağından doğan (sıhriyyet) evlenme engelleri

c- Süt emmeden (radâ') doğan evlenme manileri. İslam hukukunda süt emme aynen nesepten doğan evlenme engelleri gibi etki yapar.

2- Evlilikten doğan hak ve yükümlülüklerin gözetilmesi: Herkes eyleminin sorumluluğunu üstlenmek zorundadır. Nikâhsız birleşmeler bundan kaçıştır.

3- Nikâh yoluyla meydana gelen akrabalık bağlarının gözetilmesi ve akrabalar arası dayanışma.

Bütün bu sebeplerle toplumun ve insanlığın kimin kim ile evli olduğunu bilmeye haklı vardır. Aksi halde neslin birbiriyle karışması önlenemeyecek, muharremât hukukuna riayet sağlanamayacak ve akrabalık bağlarına bağlı hak ve sorumluluklar mesela nafaka yükümlülüğü yerine getirilemeyecek bunun da yükünü tüm toplum çekecektir.

Bu sebeple nikâhın topluma mal edilmesi yönünde ciddi tedbirler alınmış, sosyolojik anlamda ona meşruiyet kazandıran ve onu sifahtan / zinadan ayırmak üzere ilan edilmesine büyük önem verilmiştir.

Hz. Ebû Bekir ilan edilinceye ve şahit tutuluncaya kadar gizli nikâhın caiz olmadığını⁵¹ beyan etmiş, Hz. Ömer de bu tür evlilik yapanları zina suçu işlemekle itham etmiş ve taşa tutmak suretiyle idam edeceğini topluma deklare ederek gizli evlilik konusunda sert tepki göstermiştir. Mesela o, sadece şahitler huzurunda yapılan nikâhı gizli nikâh saymıştır.⁵² Gizli nikâh ise Hz. Peygamberin dilinde zinanadır (sifâh).

50 Nisâ' (4), 22-24.

51 Sahnûn, II, 194.

52 Mâlik, *el-Muvatta'*, "Nikâh", 26; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 78.

Bunun için nikâhın sadece şahitler huzurunda akdedilmesi ile yetinilmemiş, onun tam anlamıyla topluma mal edilebilmesi için meşru eğlence ve düğün ziyafetine (velîme) de büyük ehemmiyet verilmiştir:

1- Şenlik / Eğlence (Düğün): Hz. Peygamber (s.a.s.) def ile bile olsa nikâhın ilanını talep etmiş,⁵³ nikâhta helal ile haramın (sifâh/zina) arasını ayıranın def ve ilan (es-savt/meşru eğlence) olduğunu bildirmiş,⁵⁴ bu amaçla eğlence yapanları gördüğünde memnuniyetini ifade etmiştir. Mesela arkadaşları ile birlikte Benû Zurayk kabilesinin şarkı ve oyunla eğlendiklerini görünce sebebini sormuş düğün eğlencesi olduğunu öğrenince de: “Dini kemale erdi. Bu nikâhtır, sifâh/zina değildir. Gizli nikâh da değildir. Def’in işitildiği (şenliğin yapıldığı), dumanın tüttüğü (ziyafetin verildiği) nikâh gizli evlilik olarak nitelendirilemez” buyurmuştur.⁵⁵

Hz. Peygamber bizzat düğün sebebiyle düzenlenen şenliklere icabet ettiği gibi⁵⁶ düğünlerde şenlik yapılmasını da teşvik etmiştir. Mesela Hz. Âişe’nin (r.a.) yakınlarından bir kızı Ensar’dan birisi ile evlendirdiği merasimde eğlence düzenlenip düzenlenmediğini sormuş, olumsuz cevap alınca gelinin eğlence eşliğinde gönderilmesinin evlenme merasimine daha da yakışacağını belirten bir ifade kullanmıştır.⁵⁷ İlginçtir Hz. Peygamber’in evlenen kişilere: “Şâhidiniz nerde?” sorusuna sahabeden birisinin bununla neyi kastettiğini sorması üzerine de “def” yani eğlence cevabını vermiştir.⁵⁸ Bundan da anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber’in şahitlik dışında evlenmenin daha kuvvetli delillerle de güçlendirilmesini istediği görülmektedir.

Kaynaklar, Hz. Peygamber’in katıldığı düğünlerde def çalıp şarkı söyleme ve ziyafet verme yanında şeker, hurma gibi şeylerin orada bulunan insanların üzerine serpilmesi ve bunların kapışılması şeklinde bir eğlenceden de bahsetmektedirler.⁵⁹ Muaz b. Cebel’in anlattığına göre Hz. Peygamber sahabeden birisinin evlilik merasimine gelmiş hayır duadan sonra def getirilip şenlik yapılmasını talep etmiş, tabaklar içinde şeker ve meyveler (muhtemelen hurma) getirilmiş insanların üzerine serpilip kapışılmasını istemiş, sahabeden bazılarının yağmalamayı

53 Tirmizî, “Nikâh”, 6; İbn Mâce, “Nikâh”, 20; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 5, 78; Tüsi, *el-Emâli*, Kum 1414, s. 518-519.

54 Tirmizî, “Nikâh”, 6; Nesâî, “Nikâh”, 72; İbn Mâce, “Nikâh”, 20; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 418; Tüsi, *el-Emâli*, s. 519.

55 Beyhâkî, *es-Sünenü’l-kübrâ* (nşr. M. Abdülkadir Atâ), Mekke 1414/1994, VII, 790.

56 Buhârî, “Nikâh”, 48.

57 İbn Mâce, “Nikâh”, 21; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 78; III, 91.

58 İbnü’l-Mulakkın, *el-Bedru’l-münîr*, Riyad 1425/2004, VIII, 34.

59 İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-gâbe*, III, 488’den naklen Nebi Bozkurt, “Eğlence”, *DİA*, X, İstanbul 1994, s. 484.

yasakladığı hatırlatılınca da buna cevaben Rasûl-i Ekrem: “Bu devlet (ganimet) malı ile ilgilidir, düğünlerdeki değildir” sözünden sonra onlarla birlikte kendisi de saçılan şeker ve hurmalardan kapmak için yarışmıştır.⁶⁰ Bu uygulama doğrultusunda güçlü bir gelenek oluşmuş olmalı ki düğünlerde saçılan şekerlerin kapışıldığı eğlencenin özellikle klasik Hanefî kaynaklarında bir hukukunun da yazıldığı görülmektedir.⁶¹

Yine kaynaklarda Hz. Âiş'e'nin (r.a.) nikâhlarda akdin ilanı amacıyla *ariyet* olarak verdiği bir def'inin bulunduğu belirtilmektedir.⁶² Keza düğünlerde söylenen şarkı sözleri⁶³ bize kadar ulaşmıştır. Bütün bunlar dikkate alındığında bu yönde bir kültürün oluştuğunu da belirtmek gerekir.

Sahabenin fakihlerinden Abdullah b. Mes'ûd'un oyun-eğlence bulunan bir düğüne katıldığı ve oturup şarkıları dinlediği nakledilmektedir.⁶⁴

Yine sahabenin önde gelen âlimlerinden ve Hz. Peygamber'in amcasının oğlu Abdullah b. Abbâs'ın sünnet ettirdiği oğulları için eğlence düzenlediği ve bu sebeple dört dirheme erkek oyuncular tuttuğu belirtilmektedir.⁶⁵

2- Davetlilere Ziyafet (Velîme): Nikâhın toplumsal meşruiyeti yani onun nikâh olarak benimsenmesi noktasında özellikle şenlik yani eğlence yanında bir de *velime* olarak geçen düğün ziyafetine önem verilmiştir.

İslam âlimlerinin nikâhın gizlenmesi yönünde bir talepte bulunulmasını gizli anlaşmayla yapılan zinaya benzetmeleri, nikâhın zinadan ayrılacak şekilde akdedilmesinin yolunun da eğlence ve ziyafetten geçtiğini ifade etmeleri⁶⁶ konu ile ilgili bu tür hadislere dayanır.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalar, gerek cahiliye gerekse İslami dönemlerde mesela Mekke'de ziyafet (velîme) ve eğlencenin düğün ve sünnet merasimlerinin özelliklerinden olduğunu belirlemektedir.

Hz. Peygamberin hadislerinde velime olarak geçen ve bu şekilde kavramsallaşan düğün ziyafetine büyük önem verilmiştir. Bununla hem düğüne gelenlere

60 Beyhâkî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (nşr. M. Abdülkadir Ata), Mekke 1414/1994, VII, 288; ayrıca bk. Serahsî, *el-Mebsût*, Kahire 1324-31, XXX, 128-129; İbnü'l-Mulakkın, VIII, 32-34.

61 Serahsî, XXX, 128-129; Kâdihân, *el-Fetâva'l-Hâniyye* (Hindiyye kenarında), Bulak 1311, III, 393; İbn Mâze, *el-Muhîtu'l-Burhânî*, Beyrut 2004/1424, V, 354-356; *el-Fetâva'l-Hindiyye*, Bulak 1311, II, 293-294.

62 Serahsî, *el-Mebsût*, Kahire 1324-31, V, 31.

63 İbn Mâze, “Nikâh”, 21; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 91; IV, 78.

64 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Avvâme), nr. 16666.

65 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Avvâme), nr. 16667.

66 Bâci, III, 314.

ikram hem de bu yolla nikâhın geniş kitlelere ulaşmasını, güçlü bir zemine kavuşmasını sağlamıştır.

Hiz. Peygamber ziyafete o kadar önem vermiştir ki bizzat kendi evliliklerinde ziyafet (velîme) verdiği gibi sahabeden evlenenlerden de hatta evlenmeyi tamamlamış olanlardan bile gücü ölçüsünde ziyafet tertip etmelerini talep etmiştir.⁶⁷

İlginçtir ki Mekke'den Medîne'ye hicret eden ve imkânı sınırlı olduğu anlaşılan Abdurrahman b. Avf'ın evli insanların kullandığı bir kokudan onun evlendiğini anlamasından sonra ondan bir koyunla bile olsa ziyafet vermesini talep etmiştir.⁶⁸ Daha da ilginç olanı evlenip de ziyafet verecek mali gücü bulunmayanlara bunun için yardım edilmesini istemiştir.⁶⁹

Sahabeden bu işe o kadar önem verenler vardı ki bunlar arasında ziyafeti yedi güne kadar uzatanların bulunduğu nakledilmektedir.⁷⁰ Hiz. Peygamber ziyafete davet edilenlerin de bu çağrıya uymalarını istemiştir.⁷¹

3-Nikâhın Kamuya Açık Alanlarda Akdedilmesi: Hiz. Peygamber'in nikâhın mescitlerde ilan edilmesi talebinin⁷² arkasında yatan gerçeklerden birisi nikâhın toplum tarafından bilinirliğini sağlama maksadına yöneliktir. Çünkü ilk dönemlerde kamuya açık tek alan ve toplanma yeri, önemli meselelerin duyurulduğu yegâne merkez mescitlerdi. Hiz. Peygamber de bu amaçla mescidi kullanmış ve kendisinden sonra *Râşid Halifeler* de aynı yönde hareket etmişlerdir. Herhangi bir özel çağrıya gerek kalmadan günde beş defa insanların mescidde toplanmış olmaları pratiklik sağladığı gibi duyurunun geniş kitlelere ulaşmasını da temin etmekteydi. Belli dönemlerden sonra camilerin ibadet dışındaki fonksiyonları özel kurumlara devredilmiştir. Nikâh da bunlardan birisidir. Bu gün evlendirme daireleri bu yönde faaliyetlerini icra etmektedirler.

Sonuç olarak nikâhta şahit bulundurma zorunluluğu⁷³ sadece ispat güvencesi sağlamak için değil aynı zamanda aleniliği de sağlama amacına yönelik bir tedbir görülmüştür. *Velîme* denilen düğün ziyafetlerine önem verilmesinde de evlenen çiftlerin sevinç ve mutluluklarına ortak olma yanında evlenmede aleniyeti sağla-

67 Buhâri, "Nikâh", 7, 67, 68; Nesâi, "Nikâh", 84.

68 Nesâi, "Nikâh", 84.

69 İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef* (Avvâme), nr. 17446.

70 İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef* (Avvâme), nr. 17448; Azîmâbâdi, *Avnu'l-Ma'bûd*, Medine 1388/1969, X, 210.

71 Buhâri, "Nikâh", 71; Müslim, "Nikâh", 96.

72 Tirmizî, "Nikâh", 6.

73 Bakara (2), 282 (bu hükmün nikâh için de geçerli olduğu kabul edilmektedir); Buhâri, "Şehâdât", 8; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 19; Dârimî, "Nikâh", 11.

mak, nikâhın önemli bir iş olduğunu hissettirmek, nikâha güçlü bir zemin hazırlayarak toplumsal meşruiyeti temin amaçlanmıştır.

Bu uygulamalar, Hz. Peygamber'in ve sahabenin nikâhın toplumsallaşmasına verdikleri önemi ortaya koymaktadır. İnsanların bu kadar hareketli olmadıkları ve genellikle herkesin birbirini tanıdığı, genellikle kimin kiminle evli olup olmadığına bilindiği dönemlerde dahi nikâhın aleniyetinin mümkün olan bütün araçlarla sağlanması yönünde çaba sarfedilmesi dikkate değer bir husustur. Günümüzde bu tür evliliklerin yaşandığını hatta bazı ülkelerde oldukça yaygın olduğunu dikkate alırsak gizli nikâhın İslam'ın ruhuyla bağdaşmadığını belirtmemiz gerekir. Gizli nikâhın zina olduğunu belirten Hz. Peygamber ve sahabenin bu yöndeki uyarılarını dikkate almak gerekir. Bahse konu hususlar dikkate alındığında son tahlilde denilebilir ki nikah anı zamanda bir toplum ve insanlık hakkıdır. Bu sebeple nikâhsız birliktelikler bu hakkın ihlalidir.

C- Nikâh Karı-Koca Hakkıdır

Akitler aile hukuku kapsamında taraflara haklar verir, yükümlülükler getirir.⁷⁴ Bu hukukun tanıdığı genel çerçevede olabileceği gibi yine hukukun tarafların kendi iradelerine bıraktığı hususlarda anlaşmalarına da bağlı olarak genişler veya daralır. Bu açıdan akit, tarafların kanunudur. Ancak akit ile sağlanan hakların güvenceye alınması ya da yükümlülüklerin yerine getirilmesi arkasındaki güce bağlıdır. Bu da din, ahlak ve hukuk yasalarıdır. Din ve ahlakın kontrolü işinin ona verdiği değere bağlıdır. Bu iki normatif disiplinin gerekli sonucu vermediği durumlarda hukuk devreye girer.

Malımı almak isteyen birisine nasıl davranayım diyen şahsa Hz. Peygamber:

“Ona Allah'ı hatırlat” buyurdu.

Adam: “Laf anlamaz ise ne yapayım” dediğinde Hz. Peygamber:

“İlgili kamu görevlisinden yardım iste” buyurdu.

Bu defa adam: “Ona da ulaşamaz isem ne yapayım” diye sordu.

Hz. Peygamber: “O zaman Müslümanlardan yardım iste” buyurdu.

Bu defa adam: “Hiç kimseyi bulamaz ise ve durum acil hale gelmiş ise ne yapayım” dediğinde Hz. Peygamber:

74 Mustafa Yaşla, *İslam Hukukunda İnsan Hakları ve Eşitlik*, Çizgi Yayınevi, Konya 2011, s. 111

“Malını kurtarınca kadar savaş, öldürülürsen ahiret şehitlerinden olursun”⁷⁵ buyurdu.

Hz. Osman’ın: “Kur’ân’ın (vicdan, ahlak, kural) yola gelmeyi sultan (kamu otoritesi) yola getirir” sözü bu anlamdadır.⁷⁶

Nikâh, dini, ahlaki ve hukuki bir sözleşme (akit) olduğuna göre o da tarafların hak ve yükümlülüklerini belirler. Bunların tarafların insafına bırakılmaması ve yasal güvence altına alınması gerekir. Çünkü insan nefsi kötülüğü amirdir⁷⁷ ve haksızlığa eğilimlidir.⁷⁸ Bu tür durumlarda din ve ahlaki kontrol devre dışı kaldığında yasaların güvencesine ihtiyaç vardır. Nitekim az yukarıda zikredilen hadis ve Hz. Osman’ın sözü bunu ifade eder. Ancak yasanın hakkı koruması diğer bir ifade ile vazifenin ifası için bizzat nikâh akdine ve onun ispatlanabilir şekilde gerçekleştirilmesine ihtiyaç vardır. Şahitlik ve tescil bunlardandır. Öyle ki şahitlik diğer akitlerden farklı olarak akdin sıhhat şartı sayılmıştır. Bu ispat güvencesi sağlama amacına yönelik olsa da esasen ırz ve namus hususundaki hassasiyetten de kaynaklanmaktadır.⁷⁹

Şahadet kelimesinin *beyyine* (kesin delil) olarak isimlendirilmesinin sebebi de kapalılığı gidermesi, karmaşık olanı çözümlenmesi, ihtilaf durumunda hakkı açığa çıkarması, aleniyeti sağlaması sebebiyledir.⁸⁰ Dolayısıyla şahitliğin ilan için yeterli olacağını savunan alimler gizlemenin şahitliğin yapısıyla bağdaşmayacağı düşüncesinden yola çıkarlar. Şu ayet şahitlik sorumluluğuna açık bir biçimde işaret eder ve tanıklık edilen olayın gizlenmemesi gerektiğini belirtir:

“Tanıklığı gizlemeyin. Kim onu gizlerse şüphesiz onun kalbi günahkârdır. Allah yaptıklarınızı eksiksiz bilmektedir.”⁸¹

İslam hukukçuları şahitliğin *emanet* olduğunu ve şu ayet gereği diğer emanetler gibi edasının gerekli olduğunu ifade ederler:⁸²

75 Nesâî, “Tahrîm”, 21;

76 İbn Abdilber, *et-Temhîd* (nşr. Mustafa b. Ahmed el-Alevî-Muhammed Abdülkebîr el-Bekri), Mağrib 1387, I, 118; İbn Rüşd, *el-Beyân ve’t-tahsîl* (nşr. Muhammed Huccî v.dğr.), Beyrut 1408/1988, XVIII, 494-495; Kurtubi, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân* (nşr. Ahmed el-Berdüni-Ahmed Eттаfeyyîş), Kahire 1384/1964, VI, 325; XIII, 168-169.

77 Yusuf (12), 53.

78 Ahzâb (33), 72.

79 Serahsî, V, 36; *el-Mevsû’atü’l-fikhiyye*, Kuveyt 1406/1986, V, 46.

80 İbn Kudâme, XII, 5.

81 Bakara (2), 283.

82 İbn Kudâme, *el-Muğni*, XII, 4.

“Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder.”⁸³

Şu ayet de şahitlik konusunda dürüstlüğe ve edasının gerekliliğine açıkça delalet eder:

“Ey iman edenler! Kendinize veya ana-babanıza ve akrabanız aleyhine bile olsa asla adaletten ayrılmayan, Allah için şahitlik eden kimseler olun. Zengin olsunlar, yoksul olsunlar Allah onlara sizden daha yakındır. Öyleyse siz hislerinize kapılıp adaletten ayrılmayın. Eğer adaletten sapar veya üzerinize düşeni yapmaktan yüz çevirirseniz bilin ki, Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.”⁸⁴

Şahitliğe davet edilenler de şu ayet gereği buna icabet etmelidirler:

“Çağrıldıklarında şahitler gelmemezlik etmesinler.”⁸⁵

Müfessirler ayetin hem şahit olabilecek konumda bulunanların tanıklık etmeye (tahammül) davet edildiklerinde icabet etmeleri gerektiğine hem de ihtiyaç durumunda tanıklık ettikleri olayın şahitliğine gelmeleri (edâ) gerektiğine delalet ettiği üzerinde dururlar.⁸⁶

Bu ve benzeri ayetlerle hadisler doğrultusunda konuya bakıldığında şahitliğin farz olduğu, onu yerine getirecek birisinin bulunmaması halinde davet edilen kişi için farz-ı ayn olduğu kabul edilmektedir. Eda için de aynı hüküm geçerlidir.⁸⁷

Görüldüğü üzere bu ayetlerde şahitliğin gizlenmesi yasaklanmış, böyle davrananların günahkâr oldukları bildirilmiş,⁸⁸ emanete riayet edenler ve şahitlik görevini dürüstlikle yerine getirenler övülmüş, aykırı davrananlar yerilmiştir.⁸⁹

Buna göre şahitlere nikâhı gizlemeleri yönündeki telkin ve tavsiye ya da talep caiz değildir,⁹⁰ olsa bile hiçbir değeri yoktur. İşte bu açılardan bakıldığında şahitliğin nikâhta belli ölçüde aleniyet anlamı da taşıdığını kabul etmek tutar-

83 Nisâ' (4), 58.

84 Nisâ' (4), 135.

85 Bakara (2), 282.

86 Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, Beyrut 142071999, III, 126-129; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kurân*, İstanbul 1335-38, I, 519-520; Kurtubî, *el-Câmi li-ahkâmî'l-Kurân*, Kahire 1387/1967, 398-400; Ebussuud, *İrşâdü'l-akli's-selim*, Beyrut 1983, I, 270-271.

87 İbn Kudâme, *el-Muğni*, XII, 4-5; İbn Kudâme el-Makdisî, *eş-Şerhu'l-kebir*, XII, 4-5; H. Yunus Apaydın, “Şahit”, *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010, s. 279.

88 Bakara (2), 283.

89 Meâric (70), 32-33.

90 Kâsânî, II, 252.

lı gözükmetedir.⁹¹ Özellikle Hanefiler dışındaki mezheplerin nikâhta velinin iznini şart koştukları da dikkate alınırnsa nikâhın usulüne uygun şekilde ilgili kişilerin katılımıyla kısılması onu gizli kalmaktan çıkaracak bir husus olarak görülebilir.⁹²

Ne var ki nikâhın özellikleri ve günümüz şartları dikkate alındığında aleniyet için sadece iki şahidin yeterli olduğunu söylemek güçtür. İnsanların son derece hareketli olduğu, mesafelerin tarihte hiç olmadığı kadar kısaldığı dünyamızda nikâhı koruyabilmek için iki şahit kâfi değildir. Günümüzde özellikle şenlik / eğlence, ziyafetle kutlamanın yanında bir de artık kurumsallaşmış bulunan tescil işlemlerinin tamamlanması, ilanın da tarafların doğup büyüdükleri yerlerde yapılması gerekir.

İslam hukukuna göre düzenlenen 25 Ekim 1917 tarihli Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi 33. maddesiyle nikâh akdinin icrasından önce keyfiyetin ilanını, 37. maddesiyle de akit sırasında evlenecek taraflardan birinin ikametgâhında görev yapan hâkim veya onun özel izinle yetkili kıldığı naibinin huzurunda kısılmasını, bir belge düzenlenmesini ve tescil edilmesini hükme bağlamıştır.

İslam hukukçularının nikâhın aleni yapılması ve topluma mal edilmesi hususunda ısrar etmeleri bizzat Hz. Peygamber'in bu konuda hassasiyet göstermesinden ve peşinden sahabenin aynı yöndeki tavrından kaynaklanır. Tarihi süreç içinde de Müslüman toplumlarda bu yönde bir gelenek oluşmuş ve günümüzde de yaşamaktadır.

D- Nikâh Bir Kişilik Hakkıdır

İslami kaynaklar doğrultusunda bakıldığında evlenme akdinin oluşumunda alenilik ilkesine riayet toplumsal meşruiyet sağladığından tarafları suçluluk psikolojisinden koruyan bir özelliğe sahiptir. Gerekli şartları taşıyanlar açısından nikâh akdi kadın-erkeğin karı-koca olmasına imkân tanımının meşru zeminini oluştursa da bunu gizleme ihtiyacı bir olumsuzluktan kaçma anlamı taşıdığından şu hadisin muhatabıdır:

“İyilik, ahlak güzelliğidir; günah ise vicdanında sana sıkıntı veren / gönül huzuruyla kabullenemediğin ve insanların bilmesinden hoşlanmadığın şeydir.”⁹³

91 Mâverdi, IX, 59; Kâsânî, II, 253.

92 Mâverdi, IX, 59.

93 Müslim, “Birr”, 14-15; Tirmizî, “Zühd”, 52.

Münâvî'nin (ö.1031/1622) ifadeleriyle söylemek gerekirse günahın insanı huzursuz eden ve kalbe rahatsızlık veren bir özelliği vardır. Çünkü Allah insanı hakka meyleden, onunla huzur bulan, yapısı itibariyle onu seven bir özellikte yaratmıştır.⁹⁴ Görünüştaki bütün şartlar oluşmuş bile olsa Hz. Peygamber'in:

“Müftüler sana fetva verse de sen yine de fetvanı kalbinden / vicdanından al”⁹⁵ hadisi eylemlerde görünüştaki meşruiyetin yeterli olmadığını belirtmesi açısından önemlidir. Özellikle bu husus, insanların çok değer verdikleri ırz ve namusu ilgilendiren nikâh akdi konusunda daha da önem kazanmaktadır. Nitekim fıkıh kitapları diğer akitlere göre nikâhta aleniliğin ek bir yükümlülük olarak getirilmesinin ırz ve namusa verilen değerden kaynaklandığına vurguda bulunurlar.⁹⁶ Bunun için de namusu her türlü şaibeden, şüpheden korumak,⁹⁷ nikâh akdinin azametini belirginleştirmek için⁹⁸ ve başkalarının hakkını da ilgilendirmesi sebebiyle⁹⁹ diğer akitlerden farklı olarak nikâhta *mehir* meşru kılınmış, velinin aktif rol alması, evlenenlerin denk olması, şahitler huzurunda kıyılması ve ilan edilmesi gibi ek tedbirlere gerek görülmüştür. Gizlemenin çekinilen bir durumun karinesi olduğu dikkate alınırsa bu kadar değer verilen bir akit için ne kadar büyük bir olumsuzluk olduğu ortaya çıkar. Çünkü bir müddet sonra gizliliğin aleniye dönüşmesiyle birlikte daha büyük sorunlara kapı açılmış olacaktır.

Ahlaki olarak kişinin başka insanların kendisi hakkında sü-i zanda bulunabileceği kapıları kapatması gerekir. Özellikle kadın-erkek ilişkilerinde bu daha da önem kazanmaktadır. Alenilik bu yönüyle de önem arzeder. Çünkü bir mü'minin diğer bir insan hakkında sü-i zanda bulunması ve onun gizli hallerini araştırması (tecessüs) haramdır.¹⁰⁰ Ancak diğer insanların da buna yol vermemesi gerekir. Bu aynı zamanda harama vesile olan mübah yolların kapatılması anlamına gelen ve Malikîler ile Hanbelîler tarafından ağırlıklı olarak kullanılmış olsa da bütün mezheplerin muteber saydığı *sedd-i zerâi'* ilkesinin de bir gereğidir.

Hz. Peygamber'in yaşadığı şu olay ve peşinden irad buyurduğu hadis bu açıdan dikkat çekicidir: Mü'minlerin annesi Safiyye (r.a.) anlatıyor: Rasulullah itikâfta idi. Ramazanın son günlerinde bir gece kendisini ziyarete gidip konuş-

94 *Feyzü'l-Kadır*, Beyrut 1415/1994, III, 285.

95 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 194.

96 Serahsî, V, 31, 36, 81; XII, 119; XVII, 4.

97 Kâsânî, II, 276.

98 İbnü'l-Hümâm, III, 112.

99 Behûtî, *Keşşâfü'l-kimâ'*, Mekke 1394, V, 70.

100 Hucurât (49), 12.

tum. Sonra kalkıp eve dönmek istedim. Rasûlullah (s.a.s.) da beni eve bırakmak üzere benimle kalktı. Ensardan iki adam (Üseyd b. Hudayr ile Abbâd b. Bişr) karşımıza çıkıverdi. Hz. Peygamberi (s.a.s.) görünce, hızlanarak oradan uzaklaşmak istediler. Rasûlullah (s.a.s.): “Yavaş olun, telaşlanmayın, bu yanımda gördüğünüz kadın Huyey b. Ahtab’ın kızı (eşim) Safiyye’dir” buyurdu. Hz. Peygamber’in bu tavrı onlara ağır geldi de: “Sübhanallah! Ya Rasûlallâh! Sizin hakkınızda asla kötü bir şey düşünmeyiz” dediler. Rasûlullah (s.a.s.) da: “Şüphesiz siz düşünmezsiniz ama şeytan insanın damarlarında kan gibi dolaşır. Sizin kalbinize bir şey (vesvese) atmasından endişe ettim” buyurdu.¹⁰¹

Hz. Peygamber onların kendisi hakkında kötü bir şey düşünmeyeceklerini elbette biliyordu. Aksi bir davranış onun peygamber olması sebebiyle küfrü gerektiren bir davranış olurdu. Zaten kendileri de Hz. Peygambere bir olumsuzluk atfedemeyeceklerini açıkça ifade etmişlerdi. Ayrıca o ahlakın zirve noktasını temsil ediyordu.¹⁰² Bununla birlikte Hz. Peygamber vesveseyi ortadan kaldırma açısından açıklama yapma ihtiyacı hissetmiştir.

Hz. Ömer’in hilafeti döneminde meydana gelen şu olay da konumuz açısından önemlidir: Bir adam bir kadınla evlendi ve bu evliliği gizledi. Kadının yanına girip çıkarken ondan şüphelenen komşusu: “Filan adam bir cariyenin yanına girip çıkıyor, evliler mi yoksa degiller mi bilmiyorum” şeklinde zina şüphesiyle halife Hz. Ömer’e şikâyetle bulununca davalı, cüz’î miktarda bir mehirle o kadınla evlendiğini ve bu sebeple evliliklerini gizlediklerini söyleyerek kendisini savundu. Hz. Ömer evliliklerinin kanıtını sorunca kızın ailesinden bazılarının bilgisiyle evlendiklerini söyledi. Hz. Ömer şikâyetle bulunana *hadd* cezası gerekmediğine hükmetti ve evlenenlere: “Bu nikâhı ilan edin ve namusunuzu sağlam kaleler içine alın” şeklinde talimat verdi.¹⁰³

Yine Hz. Peygamber’in: “Kim Allâh’a ve ahiret gününe inanıyorsa kendilerini töhmete düşürecek ortamlarda durmasın” buyurduğu rivayet edilir.¹⁰⁴

Nikâhta aleniyet ilkesinin ihlalinin töhmete sebep olduğunu ve buna meydan vermemek gerektiği yukarıdaki ifadelerden açık biçimde anlaşılmaktadır.

101 Buhâri, “Ahkâm”, 21, “Bed’ü’l-halk”, 11, “İtikâf”, 11, 12; Ebû Dâvûd, “Savm”, 78, “Sünnet”, 17, “Edeb”, 81; İbn Mâce, “Sıyâm”, 65; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ* (nşr. M. Abdülkadir Ata), Mekke 1414/1994, IV, 324.

102 Kalem (68), 4.

103 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Avvâme), nr. 16654.

104 Cemâlüddin ez-Zeyla’î, *Tahrîcü’l-ehâdis ve’l-âsârü’l-vâkı’a fi tefsîri’l-Keşşâf* (nşr. Abdullah b. Abdirrahman es-Sa’d), Riyad 1414, II, 166; III, 136.

E- Nikâh Bir Çocuk Hakkıdır

Allah üremeyi daha genel anlamıyla varlığı erkek ile dişinin birleşmesine bağlamıştır. İnsan açısından bunun meşru zeminde gerçekleşmesi gerekir. Bu bir çocuk hakkıdır. Bunun da yolu nikâhtır. Çünkü doğum onunla meşruiyet kazanır. Hiçbir çocuk meşruiyetini lekeleyen zinanın eserini üzerinde taşımak istemez. Bu insanın fitratına yerleştirilmiş ilahi bir gerçekliktir. İslam alimleri nikâhın en önemli işlevlerinden birisinin doğacak çocuğun nesebi ile ilgili olduğunu ifade eder.¹⁰⁵

Soy bağının temiz olması insan için son derece önemlidir. Bu sadece miras, nafaka, velayet, evlenme engeli, akrabalık bağlarının gözetilmesi (sıla-i rahim) gibi fikhî hükümler açısından değil çocuk ve insan psikolojisi açısından da önemlidir.

Çocuklar babalarına nisbet edilir ve onlar ile çağrılır. Bu, Kur'ân-ı Kerim'in emridir.¹⁰⁶ Nesebi de nikâh bağına göre tayin edilir ve nesep babadan sabit olur. Çocuğun geçimi ile ilgili sorumluluk de babaya aittir.¹⁰⁷ Gayr-ı meşru ilişkiye nesep vb. sonuçlar bağlanamaz.¹⁰⁸

İnsan nesli için nikâh iki açıdan büyük önem taşır. Birincisi bir insanın doğuşu ancak nikâhın sağladığı cinsî birleşme ile meşru olur. Nikâhsız birleşme (zina) sonucu doğan çocuğun nesebinin meçhul oluşu ya da ana-babası bilinse bile gayr-ı meşru bir yolla dünyaya gelmesi kendisi açısından son derece incitici / rencide edici, acı verici bir durumdur ve bir çocuk hakkı ihlalidir. Bu sebeple nesebin sahih yoldan sabit olması çocuk açısından son derece önemlidir ve çocuğun en tabii hakkıdır.

Her birey ait olduğu soyu bilmek ve ona aidiyetini kıvançla taşımak, kendisinden sonraki nesilde de unutulmamak arzusundadır. Cahiliye Araplarının bu konudaki hassasiyetleri önemli örneklerden birisidir. Nitekim Hz. Peygambere babasının kim olduğunu soran sahabilerin varlığı,¹⁰⁹ Araplar arasında nesep ilminin meşhur oluşu ve bu konuda birçok kitabın telifi, keza nesebin birçok fikhî hükme temel teşkil etmesi aynı açıdan konunun önemini gösteren bir husustur.

105 Mâverdi, IX, 58.

106 Ahzâb (33), 5.

107 Bakara (2), 233.

108 Buhâri, "Büyû" 3, 100; Müslim, "Radâ", 36-37; İbrahim Kâfi Dönmez, "Nesep", *DİA*, Ankara 2006, XXXII, 573.

109 msl. bk. Buhâri, "İlim", 28-29, "Mevâkît", 11, "Tefsîr", V/12, "Fiten", 15; Müslim, "Fezâil", 134-138; Tirmizi, "Tefsîr", V/16.

Ünlü Arap şairi Hutey'e'nin (ö.59/678) babasının belli olmaması ve azad edildikten sonra bir cariye'nin oğlu ile evlenmesi sebebiyle kendisini küçük düşüren anesini ağır bir dille hicvetmesi, muhtemelen bu sebeple bütün erdemlere savaş ilan etmesi tarihi açıdan önemli bir örnektir.¹¹⁰

Bizzat Hz. Peygamberin zina değil, aynen İslam'ın öngördüğü sahih nikâhla evlenmiş bir karı-kocanın çocuğu olduğunu belirtmiş olması¹¹¹ bir insan açısından nikâhla gelen doğumun ne kadar önemli olduğunu göstermeye yeter bir husustur.

Nesil açısından önem arz eden ikinci husus da ilâhî bir ilham sonucu kişinin neslinin kendisine nispetinde hiç bir şüphe ve şaibenin bulunmaması / sahih neslin korunması ilkesidir. Bunu sağlayan nikâhtır. Bu sebeple bütün dinler nikâh yoluyla meydana gelen ailenin oluşturulması hususundaki esasların dikkatli bir şekilde tespit edilmesine büyük önem vermişler ve özen göstermişlerdir. Çünkü aile kurumu neslin oluşturulmasının ve onun aşağı-yukarı akrabalık bağlarının meydana gelmesinin temelidir.¹¹²

Nesep *ülfetin* sebeplerinden birisi olduğundan aralarında kan bağı bulunanların birbirlerini koruma ve kaynaşma duygularıyla bağlılıkları bilinen bir gerçektir.¹¹³ Bu sebeple de onun tespiti, akrabalık bağlarının bilinmesi önem arzeder.

Ancak bundan öte boyutunu yani neseple övünme ya da nesebi sebebiyle birisini yerme İslam tarafından yasaklanmıştır.¹¹⁴ Hz. Peygamber'in: "Amelinin geri bıraktığı kimseyi nesebi / soyu ileri götüremez" hadisi¹¹⁵ bu gerçekliği teyit eder.

Bütün bunlardan çıkan neticeye göre nikâh üremenin sağlıklı ve şaibeden uzak bir şekilde gerçekleştirilmesinin tek meşru yoludur. Esasen bu nikâhın gerçek amacıdır.

Toplumda olumsuz anlamda bunun kültürü de oluşmuş ve veled-i zina (piç) olarak isimlendirilerek bu tür çocukların dışlanması yoluna gidilmiştir. Ancak burada çocuğun suçu yoktur. Gayr-ı meşru ilişkinin çocuğa verdiği bu acının ane-babasına ızdırıp vermemesi de dikkate değer bir husustur.

110 Bk. *DİA*, "Hutey'e" md.

111 İbn Abdirezzâk, *el-Musannef* (nşr. Habiburrahman el-A'zamî), Beyrut 1403/1983, VII, 303; Taberânî, *el-Evsat* (nşr. Tarık b. İvedillâh-Abdülmuhsin el-Hüseynî), Kahire 1415, V, 80; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (nşr. M. Abdülkadir Atâ), Mekke 1414/1994, VII, 190.

112 Bk. Muhammed Tâhir b. Âşûr, *Makâsüdü's-şerîati'l-İslâmiyye*, Tunus 1985, s. 155.

113 Bk. Mâverdi, s. 240.

114 Hucurât (49), 13; Taberânî, *el-Evsat*, V, 86; a.mlf., *el-Kebîr*, (nşr. Hamdi es-Selefi), Musul 1404/1983, XVIII, 12.

115 Ebû Dâvûd, "İlim", 1; İbn Mâce, "Mukaddime", 17.

Nesebe bağlanan şer'î hükümler temel amaçları bakımından Allah hakları kapsamında görülmektedir.¹¹⁶

Nikahsız ilişkiden doğan çocuklarla ilgili bazı hükümler öngörülmüştür. Mesela İslam âlimlerinin çoğunluğuna (cumhûr) göre nikâhtan doğan birisi varken nikahsız ilişkiden doğan bir çocuğun imamlığa geçmesi mekruh görülmüştür.¹¹⁷

Veled-i zinanın hâkim olmayacağını savunan alimler vardır.¹¹⁸ Müezzîn olmasını evla olanın hilafına gören alimler vardır.¹¹⁹

Veled-i zina ile ilgili öngörülen bu ictihadî hükümler tamamen fukahanın yaşadığı dönemin sosyolojik zeminine bir başka ifade ile toplumsal algıya bağlı olarak gelişmiştir. Çocuk zina mahsulü olsa da bu kendisinin sebebiyet vermediği bir eylemin sonucu olmasından dolayı diğer insanlardan farklı bir ayırmıcılığa maruz bırakılmamalıdır. Zira suç ve cezada şahsilik ilkesini bizzat Kur'ân-ı Kerîm getirmiştir:

“Hiç kimse hiç kimsenin suçunun cezasını çekmez.”¹²⁰

F- Nikâh Bir Ebeveyn Hakkıdır

İslam'ın belirlediği nikâh çerçevesinde çocukların evlenmesi ebeveynin haklarından birisidir. Özellikle kızların evliliğine bu açıdan hassasiyet gösterilmiştir. Bütün mezhepler, kızıdan evlilik tercihlerinde aile şerefini koruması konusunda duyarlılık göstermesi istenmiş ve aileyi rencide edici bir durumun bulunması halinde velisinin kızın evliliğini engelleyebileceği hükme bağlanmıştır.

Hanefiler dışındaki üç mezhebe göre velînin izni alınmadan, dolayısıyla veliden habersiz kıyılan nikâh batıldır.¹²¹ Ebû Hanîfe ise reşit kızların evliliğinde veli iznini gerekli görmez. Ancak izin vermemesine rağmen kızın evlenmesi hâlinde bu evlilikten rencide olması veya ayıplanması ya da zarar ortaya çıkması hâlinde veli nikâha müdahil olabilir ve feshettirebilir. Genellikle kaynaklarda veliyi rencide eden durumların kıza emsal mehrinin takdir edilmemesi ve evlendiği oğlanın kendisine denk olmaması zikredilmektedir. Bunun sebebi de o dönemlerde dengi ile evlenmeyen ya da mehri emsallerinden düşük olan kızların ahlaki zaafa sahip

116 Dönmez, “Nesep”, 573.

117 *el-Mevsû'atü'l-fikhîyye*, Kuveyt 1404-1427, XLV, 217.

118 *el-Mevsû'atü'l-fikhîyye*, XLV, 223.

119 *el-Mevsû'atü'l-fikhîyye*, XLV, 217.

120 Enâm (6), 164; İsrâ' (17), 15; Fâtır (35), 18; Zümer (39), 7; Necm (53), 38.

121 Saffet Köse, “İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 2, Konya 2003, s. 109; Abdülmelik b. Yûsuf el-Mutlak, *ez-Zevâcü'l-'urfî*, Riyad 1427/2006, s. 388.

oldukları, bir iffet problemi yaşadıkları yönündeki toplumsal algıdır. Burada dikkate değer husus ilke olarak kızların evliliğinde veliyi rencide edici, onu toplum içinde küçük düşürücü bir unsurun bulunmamasıdır.¹²² Bunların neler olduğu zamanın telakkilerine göre değişebilir. Bunlar yoksa ve kız evlenmeyi istediği hâlde veli sebepsiz yere engel olmak istiyorsa bu, yetkiyi kötüye kullanmak anlamına geldiğinden kız evlenebilir. Yani Ebû Hanîfe emsal mehrini alan ve dengi ile evlenmek isteyen kızın velisinin hakkını gözettiğini düşünerek bu durumda velinin evliliğe engel olmasını velayet yetkisini kötüye kullanmak saymış ve kızın, velisi izin vermese de evlenmesinin caiz olduğunu savunmuştur.

Diğer mezheplerde de kızın evlenmek istediği oğlanın kendisine denk olması ve emsal mehrini vermesi hâlinde velinin hakkı korunmuş olacağından hâlâ izin vermemesi velayet yetkisini kötüye kullanmak kabul edilmiş ve evlendirme velayetinin sıradaki veliye geçeceği kabul edilmiştir.¹²³

Görüldüğü gibi bu durumda veli izni bir formaliteden ibarettir. Buna göre her iki görüş de aynı noktada birleşmektedir. Ebû Hanîfe sadece formaliteyi kaldırmaktadır. Bu görüş ayrılığında konu ile ilgili hadislere yaklaşımdaki fark etkili olmuştur.

Mezheplerin tercihlerinde esas dikkat çekici olan, kızlarının evliliğinde veliyi rencide edici bir durumun bulunmamasıdır. Bu bir veli hakkıdır. Günümüzde kızların ailelerinden habersiz evlenmeleri veliyi küçük düşüren ve en rencide edici tutumların içinde yer almaktadır. Kendi başına evlenen kızın *zâniye*¹²⁴ olduğunu ifade eden hadisten bu tür evliliklerin aileleri ne kadar rahatsız edici olduğu anlaşılmaktadır.

II- NİKÂHIN AHLÂKÎ, FIKHÎ VE PSİKOLOJİK DEĞERİ

A- Nikâh Nimettir; Zinâ, Küfrân-ı Nimet ve Yasak Ağacın Acı Meyvesidir

Usulüne uygun şekilde akdedilmiş bir nikâh, kadını erkeğe, erkeği kadına helal kılan bir nimettir.¹²⁵ Hz. Peygamber'in (s.a.s.): "Siz kadınları, Allah'ın kelimesiyle helal edindiniz"¹²⁶ hadisi nikâhın bir lütuf olduğunun açık ifadesidir. Buna

122 Serahsî, V, 25-26; Kâsânî, II, 240, 247; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir* (nşr. Ali Muhammed-Adil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1419/1999, IX, 51, 94, 109-110; İbn Kudâme, *el-Udde şerhu'l-Umde*, Beyrut 1426/2005, II, 6; Karâfi, *ez-Zehira* (nşr. Mustafa Hucci), Beyrut 1994, VII, 159.

123 Köse, s. 108.

124 Abdürrezzâk, *el-Musannef* (nşr. Habiburrahman el-A'zamî), Beyrut 1403, VI, 200, nr. 10494; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* (nşr. Muhammed Avvâme), Cidde 1427/2006, nr. 16214; Dârekutnî, *es-Sünen*, Beyrut 1386/1966, III, 227-228; Bezzâr, *el-Müsned*, Medine 1988-2009, XVII, 306; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (nşr. M. Abdülkadir Atâ), Mekke 1414/1994, VII, 110.

125 Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi'*, Kahire 1327-28/1910, III, 192.

126 Müslim, "Hacc", 147; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 56; İbn Mâce, "Menâsik", 84.

göre nikâhsız birleşmeler nimete karşı nankörce bir davranıştır (*küfrân-ı nimet*). Dolayısıyla insan ihtiyaç duyduğu ne varsa öncelikle Allah'ın nimetlerini hatırlarında tutmalı¹²⁷ ve helalin peşinde olmalıdır.

Allah'ın nikâh ile helal kıldığı ırz nimetine, yasak kıldığı zina ile karşılık vererek nankörlük edenler şu ayetin muhatabıdır:

“Allah'ın, lütfettiği nimetlerine haramları ile karşılık vererek nankörlük edenler, sonunda toplumlarını helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi? Onlar cehenneme gireceklerdir. Orası ne kötü bir karargâhtır!”¹²⁸

Nikah varken, zina ile harama gidenlerin hiçbir mazereti olamaz. Çünkü Hz. Ömer'in (r.a.) dediği gibi “Allah Te'âlâ iradelerini O'nun buyruklarını yerine getirmek üzere kullananların yardımcısı olduğu gibi haramlarına ihtiyaç bırakmayacak alternatiflerini de yaratmış ve izin vermiştir.”¹²⁹ Bu helallerde de haramlardakinden daha tatlı haz vardır. Bu sebeple helal alternatifleri varken haramlara sarkarak nankörlük eden günahkârlar Allah'ın sevgisini kaybetmişlerdir.¹³⁰

“O, size bütün istediklerinizi verdi. Eğer Allah'ın ihsan ettiği nimetleri saymaya kalkarsanız saymaya gücünüz yetmez. Gerçek şu ki insan pek zalim, çok nankördür.”¹³¹

Nikâhsız birleşmeler, Allah'ın kendilerine bolca nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve iyi insanların¹³² yolundan ayrılmak ve ahiret yurdunda onlardan ayrı kalmaya adım atmaktır.

B- Nikâh, İffete Sadakattir

Allah, kadını-erkek ilişkilerinde iffeti ölçü olarak belirleyerek¹³³ *elest bezminde* bunu korumanın sözünü almış,¹³⁴ bunu sağlamak üzere de nikâhı meşru kılmıştır. Böyle bir imkan varken zinaya yeltenmek sadece Allah'ın sadık kalın dediği¹³⁵ sözünü bozarak Allah'a saygısızlık değil aynı zamanda tarafların birbirlerini kirletmesi anlamına da gelir.¹³⁶ Bu Allah'a verdiği sözü hazlarına satmak anlamına gelir.¹³⁷

127 Bakara (2), 231; Âl-i İmrân (3), 103; Mâide (5), 7.

128 İbrahim (14), 27-28.

129 Mâverdi, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, Beyrut 1986, s. 322.

130 Bakara (2), 276.

131 İbrahim (14), 34.

132 Nisâ' (4), 69.

133 Mü'minûn (23), 5; Nûr (24), 30; Ahzâb (33), 35; Me'âric (70), 29.

134 A'râf (7), 172.

135 Bakara (2), 27; Ra'd (13), 20, 25.

136 İsrâ' (17), 32.

137 Âl-i İmrân (3), 77; Nahl (16), 95.

Zina dahil bütün haramlar Allah'ın dünyadaki yasak ağaçlarıdır ve meyveleri acıdır. Zina edenler, nikâh ile tatlı meyveye ulaşabileceklerken nefesine kulluk ederek bu türden acı meyveye talip olmuşlardır. Bu, Hz. Adem ve Hz. Havva'nın nimetler içinde cennete yerleştirildikten sonra onlarla yetinmeyip yasak ağacın meyvesine uzanmaları¹³⁸ ile aynı sonucu veren bir tutumdur. Kur'an-ı Kerim kıssaları insanların ders çıkarıp (ibret) benzer hatayı tekrarlamamaları için anlatmaktadır.¹³⁹

C- Nikâh, Rabbânî; Zina, Nefsânî Tercihtir

İslam ahlakçıları şehvetin cazibesine kapılmadan disipline edilmesini mutluluğun ve özgürlüğün ifadesi, gerçek kölelikten kurtuluş olarak görürler. Bu iffet sayesinde ki insan, hayvani özellik taşımadan kurtulur ve Rabbânî bir nitelik kazanır. Tersinden okunduğunda da zina nefse köleliktir.¹⁴⁰

Kur'an ve sünnetin nikâh konusunda ısrarcı tutum takınmasının ana sebebi, insanların şehvi arzuları karşısındaki zaaflarına kalkan oluşturması ve neslin sağlıklı şekilde üremesine güvence sağlamasıdır. Bu iki amacı gerçekleştiren, arzuların insan onuruna yakışan şekilde tatminini temin eden araç nikâhtir.¹⁴¹ Şehvet dürtüsü nikâh ile meşru yoldan tatmin edilerek itidal çizgisine çekildiğinde bir başka ifadeyle iffet erdemine dönüştüğünde mutluluk aracı hâline gelmektedir.¹⁴²

Nikâhı bırakıp zinayı tercih etmek hazları (hevâ) tanrı edinmek anlamına gelir. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Zina eden zina ettiğinde mü'min olarak zina etmez...”¹⁴³ buyurur. Bu hadis, “Gördün mü süflî arzularını (hevasını, hazlarını) kendisine tanrı edineni?”¹⁴⁴ ayetinin izahı olarak görülebilir. Şöyle: Kur'an-ı Kerim, Allah ile kul arasındaki sözleşme¹⁴⁵ hükümleri ile nefsânî arzu ve isteklerin çatışması karşısında ikinciye uymayı, yani hazcılığı mecâzî anlamda “hevayı (süflî arzuları), tanrı edinmek” olarak tanımlar. Tersinden okunduğunda da bu, “hevasının kulu olmak” demektir. Çünkü böyle bir tercihte, fiili olarak Allah'ı bir kenara bırakarak nefsi dinleme ve ona tâbi olma söz konusudur.¹⁴⁶ Buna göre Allah'ın helal kıldığı nikâh

138 Bakara (2), 33-37; A'râf (7), 19-22.

139 Âl-i İmrân (3), 13; Yusuf (12), 111; Gâfir (40), 54; Haşr (59), 2.

140 İsfahâni, s. 99-100.

141 Mübârekfûri, *Tuhfetü'l-ahvezî*, Beyrut, ts. (Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye), V, 242.

142 bk. İsfahâni, s. 100.

143 Buhârî, “Mezâlim”, 30, “Eşribe”, 1, “Hudûd”, 1, 6, 14; Müslim, “İmân”, 100, 104...

144 Furkân (25), 43; Câsiye (45), 23.

145 A'râf (7), 167.

146 Saffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar*, 203-210.

yolu varken nefesine uyup haram kıldığı zinayı tercih etmek hevâsının kulu olmak anlamına gelir. Çünkü Allah insana helal ve haramı göstermiş tercihi kendisine bırakmıştır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s): “Bütün insanlar sabahleyin kalkıp evlerinden çıkıp giderler. Akşam olduğunda ya kendisini nefesine satarak köle olmuş dolayısıyla kendisini mahvetmiş vaziyette ya da nefisini rızası karşılığında Allah’a satmış şekilde özgür olarak evlerine dönerler”¹⁴⁷ buyurur.

Allah’ın yolu şükre vesile bir sonuç doğurur, haram ise nankörlük, dünya ve ahiret zilletidir.¹⁴⁸ Üstelik Allah insanları helale duyarlı bir fitratta yaratmıştır.¹⁴⁹ Helal de bir ışık olarak insanı aydınlatan ve kendini fark ettiren bir özelliğe sahiptir.¹⁵⁰

D- Nikâh, İbadet Karakteri Taşır

Nikâh, ibadet karakteri taşıdığı hususunda İslam alimlerinin büyük çoğunluğu hemfikirdir.¹⁵¹ Çünkü nikâh insanı hak yoldan çıkarıcı en azgın dürtüye karşı koruyucu bir güçtür. Bunun yanında evlenmeyi terk edip namaz, oruç türünden nafil ibadetlerle meşgul olacaklarını söyleyen bazı sahâbileri uyaran şu hadiste de bu anlayışı desteklemektedir:

“Nikâh benim sünnetimdir, kim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir.”¹⁵²

Bu hadis nikâhın değerini anlatırken aynı zamanda sünnetin nafilenden üstünlüğüne de işaret etmektedir. Çünkü sünnetin terkine karşı bir va’id/tehdit söz konusu iken nafilende bu durum yoktur.¹⁵³ Bu sebeple zinaya düşme tehlikesi ortaya çıkmış bir Müslümanın evlenmesi namaz, hac cinsinden nafil ibadetlere göre daha öncelikli kabul edilmiştir.¹⁵⁴

Bütün bunlar da dikkate alındığında nikâhın diğer akitlere göre dinî motiflerle bezenmiş özel bir yönünün bulunduğu dikkati çekmektedir.¹⁵⁵ Hatta İslâm âlimlerinin bir kısmı nikâhın değerini ifade için onun Hz. Âdem’den itibaren

147 Müslim, “Tahâret”, 1; Tirmizî, “Da’âvât”, 85.

148 En’âm (6), 90; Kehf (18), 17; Muhammed (47), 17; İnsan (76), 3.

149 Rûm (30), 30.

150 Tegâbü’n (64), 8.

151 Serahsî, *el-Mebsût*, Kahire 1324-31, IV, 192-193; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Kahire 1405, III, 77; Sibtü İbnî’l-Cevzî, *İsâru’l-İnsâf* (nşr. Nâsir el-Huleyfi), Kahire 1408/1987, s. 103-105; Behûtî, *Keşşâfü’l-kınâ’* (nşr. Hilâl Musaylhi Mustafa Hilâl), Beyrut 1402/1982, II, 364; İbn Âbidîn, II, 258; *el-Mevsû’atü’l-fikhiyye*, “Nikâh” md.

152 Buhârî, “Nikâh”, 1; Müslim, “Nikâh”, 5; Nesâî, “Nikâh”, 4; Dârimî, “Nikâh”, 3...

153 Kâsânî, II, 229.

154 Şârânî, *el-Mizânü’l-kübrâ*, Beyrut 1418/1998, II, 151.

155 krş. Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Konya 1988, s. 137, 142.

meşru kılınıp cennette de devam edecek iki ibadetten birisi olduğu tespitinde bulunurlar (diğeri iman).¹⁵⁶ Bu sebeple bazı fıkıh kitaplarında nikâha dört ibadetten (namaz, zekât, oruç, hac) hemen sonra ve muâmelât bahislerinden önce yer verilmesi yani nikâh bölümünün ibadet konularıyla muamelât bahisleri arasına yerleştirilmesi bu akdin bir yönden ibadet, diğer açıdan hukuki işlem (muamele) olmasıyla izah edilmiştir.¹⁵⁷

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) nikâh ile meşru zemindeki cinsel ilişkinin sadaka değeri taşıdığını ve eşlere sevap kazandırdığını bildiren hadisi de onun ibadet karakterini göstermektedir. Eşi ile cinsel ilişkide sadaka sevabı bulunduğunu söylediğinde bunu hayretle karşılayan sahabilerine Hz. Peygamber: "Bu kişi haram yoldan bu ihtiyacını gidermiş olsaydı suç ve günah işlemiş olmayacak mıydı?" şeklinde mukabelede bulunmuştur. Cevaben de haramı bırakıp helal yoldan bu ihtiyacın karşılanmasının sevaba vesile olduğunu bildirmişti.¹⁵⁸ Buna göre hazlârın nikâh yoluyla helal yoldan tatmini bir ibadet karakteri arz etmektedir.

E- Nikâh, Cinsel Hazzın (Şehvet) Helal Yoldan Tatminidir (İffet)

Allah sadece insanda¹⁵⁹ değil hayvan¹⁶⁰ ve bitkilerde¹⁶¹ de üremeyi dişi-erkek birleşmesine bağlamış ve bu iki cinsi birbirine karşı şehvet ile çekici kılmıştır.¹⁶² İnsanı diğer varlıklardan ayıran ise iradi bir varlık olarak helali seçebilmesidir.

Yaratan yarattığını en iyi bilir.¹⁶³ Burada insanın yapısına işaretle insanın en inatçı ve en güçlü dürtü olan şehvet karşısında zayıf konumda kalacağından hareketle zinaya vesile olacak ortamlarda bulunmanın ona düşmek anlamına geleceğini bildirir. Çünkü şehvet, varlık bakımından insandaki en eski, en inatçı, en şiddetli, en dirençli, en etkili dürtü, disiplin altına alınması en zor hayvani güçtür ve doğumdan ölünceye kadar insanla beraber bulunur.¹⁶⁴ Bazı ayetlerde de buna açık işaret vardır.¹⁶⁵ Nitekim Hz. Yusuf (a.s.) peygamber olmasına rağmen Allah'ın

156 İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâir* (Hamevî şerhi ile), Beyrut 1405/1985, II, 102.

157 Serahşi, *el-Mebsût*, Kahire 1324-31, IV, 192-193; Kâsânî, *Bedâi'ü's-sanâi'*, Kahire 1327-28/1910, II, 229; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, Kahire 1272-1324, II, 258.

158 Müslim, "Zekât", 53; Ebû Dâvûd, "Edeb", 160, "Tatavvu", 12; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 154, 161, 167, 168, 178.

159 Hucurât (49), 13; Arâf (7), 80-81; Ra'd (13), 38; Şu'arâ' (26), 165-166; Ankebût (29), 28-30.

160 Şûrâ (42), 11.

161 Hicr (15), 22.

162 bk. Âl-i İmrân (3), 14.

163 Müllk (67), 14.

164 Gazzâlî, *İhyâ'*, Beyrut 1425/2004, s. 797; Râgıb el-İsfahânî, *ez-Zerî'a* (nşr. Ebû'l-Yezid Ebû Zeyd el-'Acemî), Kahire 1428/2007, s. 88, 99.

165 Âl-i İmrân (3), 14; Yûsuf (12), 23-24.

burhanı sayesinde bir anda kendisine egemen oluveren şehvetinin etkisinden korunabilmiştir.¹⁶⁶ Onun bu sınavının peygamberlik öncesi veya sonrası olması arasında fark yoktur. Çünkü peygamberler öncesi ile de insanlara örnektirler. Aksi takdirde inandırıcılıklarını kaybederler.

İnsanlık için şehvetin kontrolsüz şekilde kullanımının doğuracağı fesat sebebiyle Allah Te'âlâ onu disiplin altına alınması konusunda duyarlılık göstermiş ve bunun ancak nikâh yoluyla mümkün olabileceğini hükme bağlamıştır. İffetin arzuları helal ile sınırlandırmak anlamına geldiği dikkate alınırca nikâhın cinsel *iffetin* aracı olduğu anlaşılır. İffeti korumak Allah'ın emri¹⁶⁷ ve mü'min olmanın da bir gereğidir.¹⁶⁸ Bunun başarılması insanı melekler seviyesine çıkarır, aksi bir durum ise hayvan düzeyine düşürür.¹⁶⁹

Hz. Peygamber diline ve şehvetine hâkim olanlara cennet için kefil olduğunu bildirmiş,¹⁷⁰ iffetin tezahürü olan *hayayı* İslam ahlakının merkezine yerleştirmiş,¹⁷¹ iffetini koruma amacıyla evlenen kişiye Allah'ın kesin olarak yardım vaadinde bulunduğunu bildirmiştir.¹⁷² Bu sebeple nikâh'ta gözetilmesi gereken en önemli hedeflerden birisi iffeti korumaktır. Diğer amaçla yapılan evlilikler amaçtan sapmadır ve tasvip görmemiştir. Şu hadis bunu vurgular:

“Kim bir kadınla şöretinden dolayı evlenirse Allah ancak onun zilletini; malı için evlenirse yoksulluğunu; soyluluğu sebebiyle evlenirse alçaklığını arttırır; iffeti için evlenenlere nikâhları mübarek olsun, tebrikler onlara!”¹⁷³

Şehvet dürtüsü meşru yoldan tatmin edilip itidal çizgisine çekilmesi durumunda bir başka ifadeyle iffet erdemine dönüştüğünde mutluluk aracı haline gelir.¹⁷⁴ Bu sebeple Hz. Peygamber nikâhı, iffeti / namusu koruyan en sağlam kale saymış ve bağımsız yönelişin ve nefsi / şehvî arzuların en yoğun ve en güçlü olduğu dönemden geçen gençlere seslenerek imkânı iyi olanların evlenmelerini özellikle istemiştir.¹⁷⁵ Hatta daha da ileri giderek sağlığı ve mali imkânları yerinde olanların evlenmemelerini sünnete muhalefet saymış, bu tür bekârları şeytanların

166 Yûsuf (12), 23-28.

167 Nûr (24), 30-31.

168 Mü'minûn (23), 5-7; Me'âric (70), 29-31.

169 Mübârekfûri, *Tuhfetü'l-ahvezi*, Beyrut, ts. (Dâru'l-Kütübü'l-ilmîyye), V, 242.

170 Buhârî, “Hudûd”, 19, “Rikâk”, 23; Tirmizî, “Zühd”, 61.

171 İbn Mâce, “Zühd”, 17; Mâlik, *el-Muvattâ*, “Hüsnu'l-huluk”, 9.

172 Tirmizî, “Fezâilü'l-cihâd”, 20; Nesâî, “Cihâd”, 2, “Nikâh”, 5; İbn Mâce, “İtk”, 3.

173 Taberânî, *el-Evsat*, IV, 467.

174 bk. İsfahânî, s. 100.

175 Buhârî, “Savm”, 10, “Nikâh”, 2, 3; Müslim, “Nikâh”, 1, 3; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 1; Nesâî, “Siyâm”, 43, “Nikâh”, 3; İbn Mâce, “Nikâh”, 1; Tirmizî, “Nikâh”, 1; Beyhâkî, *Şu'abü'l-îmân* (M. Said Besyûni), Beyrut 1410, IV, 383; Muttakî el-Hindî, XVI, 271, nr. 44403, 44420.

kardeşleri ve insanların en kötüsü olarak ilan ettikten sonra bu tutumun tehlikeli sonucunu şu örnekle açıklamıştır:

Daha önceki ümmetlerden üç yüz yıl boyunca geceleri namazla, gündüzleri oruçla geçiren birisi bir gün bir kadına âşık olmuş, küfre düşerek her şeyi terk etmiş ve ona teslim olmuştur. Çünkü bekârlık şeytanın elini güçlendiren bir özelliğe sahiptir, evlilik ise şeytana karşı en güçlü silahtır.¹⁷⁶

Bu sebeple bazı fakihler, zinaya düşme tehlikesi bulunan bir kimsenin *hacc* için biriktirdiği para ile evlenerek haccını ertelemesinin tavsiyeye şayan olduğu yönünde fetva vermişlerdir.¹⁷⁷

Bu nikâhın gücüdür.

Sonuç olarak pek çok filozofun da üzerinde durduğu gibi şehvet insanla hayvanın ortak yönünü oluşturur. İnsanî şehveti hayvânî olandan ayıran onun itidal çizgisinde tutulması yani yerli yerinde doğru biçimde kullanılmasıdır. Bunun ölçüsü de din ve akıldır. İffet fazileti de bundan doğar. Bunu sağlayan araç ise nikâhtır. Bunun karşıtı, yani şehvetin serbest biçimde kullanılışı bütün semavi dinlerin yasaklamada ortak hüküm olarak belirledikleri eylem zinadır, fuhuştur ve insani-fitrî tabiatı bozulmamış bütün toplumlar tarafından reddedilmiştir.

F- Nikâh, Eyleminin Sonucuna Sahip Çıkma Erdemidir

Nikâh, eyleminden doğan bütün sonuçlara talip olmak ve üstlenmek demektir. Zina ise sorumluluktan kaçmak ve eyleminin sorumluluğunu üzerine almak, sorumluluktan kaçmak ve bunu toplumun üzerine atmaktır. Bu yönüyle nikâh ahlaki iken zina ahaksızlıktır.

G- Nikâh, Neslin Sağlıklı Yoldan Bekasının Teminidir

Neslin korunması ve güvenli şekilde devamının sağlanması bir başka ifade ile nesil emniyeti bütün dinlerin ortak hedeflerinden sayılmış, nikâhla ilgili bütün emir ve yasaklar bu amacı gerçekleştirmek için öngörülmüştür. İslamî ilkeler doğrultusunda oluşan geleneksel aile modelinin en temel fonksiyonlarından birisi bu hedefe ulaşmak ve bunun için gerekli tedbirleri hayata geçirmektir¹⁷⁸.

176 Abdürrezzâk, *el-Musannef* (nşr. Habiburrahman el-A'zamî), Beyrut 1403, VI, 171; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 163; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* (nşr. Hüseyin Selim Esed), Dımaşk 1404/1984, XII, 260; Taberânî, *el-Kebîr* (nşr. Hamdi es-Selefi), Musul 1404/1983, XVIII, 85.

177 Remli, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Beyrut 1404/1984, III, 246.

178 Mustafa Yayla, *İslam Hukukunda İnsan Hakları ve Eşitlik*, Çizgi Yayınevi, Konya 2011, s. 191

Aile tipleri ve aileden beklentiler toplumlara ve kültürlere göre değişiklik arzetsede de hiç bir zaman değişmeyen işlevleri vardır. Topluma yeni üyeler kazandırmak ve cinsel hazzı belli bir düzene sokmak bunlardandır.¹⁷⁹

İnsan neslinin devamı diğer canlılarınkı ile aynı şekilde dişi / kadın ve erkeğin cinsel birleşmesiyle olur ve bunun için evlilik de şart değildir. Ancak neslin devamı sadece çocuğun dünyaya gelmesinden ibaret bir hadise değildir. Diğer bir ifadeyle insan açısından çocuk sadece biyolojik bir olgu olarak düşünülemez. Doğumun da meşru olması gerekir. Az ileride de vurgulanacağı üzere nikâh doğuma meşruiyet kazandıran bir akittir. Yani doğum, bir aile içinde meydana gelmiş olursa meşrudur.¹⁸⁰ Evlilik dışı serbest cinsel ilişki modeli sadece hayvani bir form değil aynı zamanda eyleminin sorumluluğunu üstlenmekten kaçınma karakteri taşıdığından ahlak dışı da bir davranıştır.

Cinsel birleşme ve bununla gelen üreme doğal bir özelliktir. Ünlü müfessir Muhammed Tahir b. Âşûr'un (ö.1973) ifadeleriyle kâinatın yaratıcısı mahlûkâtın türlerinin bekasını / sürekliliğini dileyince bunu doğum kanununa bağlamıştır. Bunu da her bir türün fitrî özelliği olarak kendi bünyelerine yerleştirmiştir. Bu kanun sayesinde herhangi bir teşvik ve zorlamaya gerek duymaksızın ve yine zaman-mekânla sınırlı olmaksızın her canlı türü kendiliğinden bu çoğalmayı sağlamaktadır. Allah Te'âlâ bu şekilde fitrî doğum kanunun sonuç vermesini garanti altına almıştır. Bu fitrî ilgi kanununun özelliği erkeğin dişiye meyletmesi şeklinde tecelli eder.¹⁸¹

Varlığın erkek-dişi birleşmesine bağlanması sadece insanlarla ilgili değil hayvan¹⁸² ve bitkiler¹⁸³ ile ilgili de genel kuraldır. Mesela rüzgârların fonksiyonlarından birisi erkek ve dişiye buluşturarak bitkileri aşlamak ve sebze-meyve oluşumunu sağlamaktır.¹⁸⁴ Bu sebeple canlı varlıklar çift yaratılmış,¹⁸⁵ Hz. Nûh'a (a.s.) tufandan önce gemisine her cins hayvandan birer çift alması emredilmiştir.¹⁸⁶ "Bütün çiftleri o yaratmıştır" ayeti¹⁸⁷ varlıkların hayata çıkmaları ve nesillerinin devamlılığının bu yolla sağlandığına işaret etmektedir. Bu noktada insanı diğer varlıklardan farklı kılan çiftleşme için bir zaman dilimine bağımlı olmayışıdır.

179 *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk*, İstanbul 1995, s. 207-208.

180 bk. Güngör, s. 214.

181 *Makâsîdü'ş-şerî'ati'l-İslâmiyye*, s. 155.

182 Şûrâ (42), 11.

183 Hicr (15), 22.

184 Hicr (15), 22.

185 Ra'd (13), 3; Tâhâ (20), 53; Zâriyât (51), 49.

186 Hûd (11), 40; Mü'minûn (23), 27.

187 Zuhruf (43), 12.

Bu bağlamda nikâh ve ona dair ahkâm kimin kiminle evlenebileceğini belirleyen bir akit olarak nesil emniyetini güvenceye alan bir özelliğe sahiptir.

Bazı Türk ve Batılı müelliflerin tespitlerinde isabetle belirtildiği üzere modern korunma yöntemlerinin de yardımıyla cinsellikle neslin devamı arasında var olan bağın koparılması, cinselliğin aile dışına taşınması, bu konuda özgürlük söylemlerinin gün geçtikçe gücünü hissettirmesi, tamamen *hazza* dayalı erotik bir aşk şeklinde ortaya çıkan gelişme Giddens'in tabiriyle *plastik cinselliğin* tercihi, nikâh ve onun işlevine karşı olumsuz bir tavır olarak görülmelidir.¹⁸⁸

H- Nikâh, Özel Hayatın Saygınlığını Güvenceye Almaktır

Özel hayata ve aile mahremiyetine saygı evrensel bir karakter arzeder. Bunun temini için özel alanın güvenceye alınmasına, sınırlarının çizilmesine ihtiyaç vardır. Nikâhın topluma deklaresi bu amaca hizmet eden bir özelliğe sahiptir.

Nikâh, öncelikle evlenen iki kişinin özel hayatını ilgilendiren baskın karaktere sahip gözükmese de onun karı-koca dışında diğer aile bireylerini ve toplumu da ilgilendiren çok önemli sonuçları vardır. Fakat burada dikkat çekici olan husus toplumsal boyutunun da evliliğin özel tarafını koruyucu, onu tamamlayıcı, ona hizmet edici bir özelliğe sahip oluşudur. Çünkü alenilik yoluyla diğer insanlara açık olan kapılar kapanmakta, tekliflerin önü alınmakta, aile mahremiyetine saygı talep edilmekte, *muharremât* hukukunun işlerliğine katkı sağlanmaktadır. Bu fonksiyonu itibarıyla alenilik öncelikle evlenenler için zorunluluk arzeder. Evlenmiş olan erkek ve kadına her ne şekilde olursa olsun evlilik teklifinde bulunulmayacağı gibi bunu çağrıştıracak her türlü söz ve davranış da yasaktır. Hatta evli olanlar bir tarafa kocasından ayrılan ve bekleme süresi (iddet) içinde bulunan kadına dahi hiçbir surette evlilik teklifi yapılamaz, imada dahi bulunulamaz. Sadece kocası ölmüş kadına, kocasını kaybettiği için dünyevi olarak onunla bağlantısı kesildiğinden üstü kapalı bir teklif (ta'riz) yapılabilir.¹⁸⁹ Bundan da öte bir kızın istenmesi sürecinde kesin cevap alınmadan diğer bir tarafın ona talip olması dahi Hz. Peygamber tarafından yasaklanmıştır.¹⁹⁰ Bu davranış, Hanefilere göre *tahrîmen mekruh* sayılsa da diğer mezheplere göre *haram* bir davranış olarak kabul görmüştür. Söz kesildikten sonra da yeni bir teklifin önünü alan Müslüman toplumların kültüründeki nişanlılık (hitbe) dönemi sadece tarafların mutlu

188 Nazife Şişman, "Küresel Dinamikler Bağlamında Aile ve Kadın", *Günümüzde Aile*, İstanbul 2007, s. 596-597, 600-603ve buradaki referanslar.

189 Bakara (2), 235

190 Buhârî, "Nikâh", 45, "Büyü", 58, "Şurût", 8; Müslim, "Büyü", 8, "Nikâh", 38, 49-52, 54-56.

ve kalıcı bir evlilik yapabilmeleri için birbirlerini yakından tanıma süreci değil aynı zamanda aleniliği sağlayan ve özel hayatı koruma altına alan bir mekanizma olarak da işlev görmektedir. Çünkü bu süre içinde, belirlenmiş (nişan konulmuş) karı-koca adayı olarak kendilerine artık hiç kimsenin evlenme teklifinde bulunması mümkün değildir. Sonuç olarak nikâhta alenilik ilkesine riayet etmeyenlerin her an kendilerini evlilik teklifine açık tuttukları gibi bir sonuç doğacağı için ciddi bir evlilik açısından bu kabul edilebilir bir durum değildir. Dolayısıyla nikâhı gizlemek, aleniyet ilkesini göz ardı etmek özel hayata saygı ilkesini zedeleyen bir özelliğe sahiptir.

İ- Nikâh, Birliktelikte Süreklilik Sağlayan Akittir

Kur'an-ı Kerim Allah'tan, göz aydınlığı sağlayacak (mutluluk getirecek, gönüllere sürur ve coşku verecek) eş ve çocuklar istemeyi¹⁹¹ mü'mine yakışan tavır olarak belirler. Mutluluk, ailedeki sürekliliği sağlayan ahlaki erdemlerin yön verdiği¹⁹² manevi enerjidir. Bu kalıcılık, eşlerin sevinç ve neşe içinde meleklerin karşıladığı bir törenle / seremoniyle cennete girdikleri¹⁹³ sonsuz bir sürecin ifadesidir. Bu süreklilik ebeveyn-çocuk arasında da mevcuttur.

Eşlerin en temel beklentilerinden birisi olan¹⁹⁴ ve aynı zamanda aileyi birbirine bağlayan çocuk ile anne-baba arasında kopmaz bir bağ vardır. Bunu sağlayan anne-babanın özellikle daha güçlü biçimde annenin fitrî bir güç olarak sahip olduğu ve karşılıksız sevgi anlamına gelen şefkat, çocuk açısından ise Allah'ın kendisine kulluktan sonra asli görev olarak belirlediği ana-babaya saygıdır.¹⁹⁵

Bu manevi atmosfer içinde, anne-babanın her zaman çocuklarına,¹⁹⁶ çocukların da anne-babasına¹⁹⁷ dua ettiği hatta bunu her namazda tekrarladığı¹⁹⁸ sürekli ve sıcak bir iletişim ve güçlü bir bağ oluşmaktadır. Küçüklük döneminde çocukların yaşlılık döneminde büyüklerin ihtiyaçlarının sıcak bir yuva hüviyeti taşıyan ve sevginin örgülediği böyle bir ilişki ortamında bizzat o ailenin mensupları tarafından giderilmesi profesyonel hizmet veren özel ya da kamu kurumlarının vereceği

191 Furkân (25), 74.

192 Buhârî, "Nikâh", 15; Müslim, "Radâ", 4, 6, 8, 53, 54; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 2...

193 Ra'd (13), 23-24; Yâsîn (36), 56; Mü'min (40), 8; Zuhruf (43), 70.

194 A'râf (7)189; Ra'd (13), 38; Nahl (16), 72.

195 Bakara (2), 83; Nisâ (4), 36; En'âm (6), 151; İsrâ' (17), 22-25; Lokan (31), 13-15...

196 Bakara (2), 128-129; Âl-i İmrân (3), 38; A'râf (7), 189; İbrahim (14), 40; Furkân (25), 74; Ahkâf (46), 15.

197 İsrâ' (17), 24.

198 Kade-i ahîre'de okunan İbrahim suresinin 41. ayeti.

aynı tür hizmetten çok daha huzur veren bir özelliğe sahiptir. Hizmeti verenin yaptığı işten duyduğu manevi haz ve hizmet görenin de ona olan derin bağlılığının verdiği mutluluğu belli bedel mukabilinde hizmet veren ve alan ilişkisinin hakim olduğu kurumların (kreş, huzurevi vs.) sağlayabilmesi mümkün değildir.

J- Nikâh, Helalden Gelen Huzurdur

İnsanoğlu yasaklara karşı daha hırslıdır.¹⁹⁹ Yasağın bir cazibesi / çekiciliği vardır. Allah Te'âlâ yasaklara karşılık olarak insanların o ihtiyaçlarını giderebilecekleri alternatif helaller / mübahlar mutlaka yaratmıştır. Hz. Ömer'in (r.a.) dediği gibi "Allah bir şeyi emretmişse mutlaka o konuda yardımcı olmuştur. Bir şeyi de yasaklamışsa mutlaka ona ihtiyaç bırakmayacak bir alternatif var etmiştir."²⁰⁰ O sebeple bir mü'min açısından helalden elde edilecek zevk haramdakine göre çok daha huzur vericidir. Çünkü yasağı çiğnemenin / haramı işlemenin sonucunda doğan vicdanî rahatsızlık fitrîdir. Cinsel ihtiyacı tatminin tek meşru yolu nikâhtır. Bunun dışındaki yollar (zina, fuhuş...) yasaktır. Hz. Peygamber (s.a.s.) meşru zemindeki cinsel ilişkinin sadaka değeri taşıdığını ve eşlere sevap kazandırdığını söylediğinde bunu hayretle karşılayan sahabilerine:

"Bu kişi haram yoldan bu ihtiyacını gidermiş olsaydı suç ve günah işlemiş olmayacak mıydı?" sorusuyla mukabelede bulunmuş, cevaben de haramı bırakıp helal yoldan bu ihtiyacın karşılanmasının sevaba vesile olduğunu bildirmiştir.²⁰¹ Bu hadisten hareketle İslam alimleri eşlerin iffetlerini koruma ya da çocuk sahibi olabilme amacıyla yaptıkları cimmanın ibadet karakteri taşıdığını belirtmişlerdir.

İnsanlar cinsel ihtiyaçlarını aile dışında belki daha iyi karşılayabildiklerini düşününbilirler diğer bir deyişle cinsel zevklerini daha çok tatmin ettiklerini zannedebilirler. Bu iki açıdan sorunludur. Birincisi izin verilmeyen bir yoldan şehvetin tatmini yoluna gidilmesi asla bir Müslümanın huzuruna katkı sağlamayacaktır. Kalbi kaskatı kesilmemiş ise vicdanı onu rahatsız edecektir. Çünkü vicdan Nured-din Topçu'nun ifadesi ile "vicdan, Allah'ın kalbimizdeki sesidir." Bu sesin kaybolmaması yasak meyvenin zehirli ve yakıcı etkisini yüreğinde hissettirecektir.

İkincisi hazların tatmini ancak meşru yollardan mümkün olabilir. Zira George Simmel'in isabetli tespitinde olduğu gibi asıl amaçtan ferağat edilip bizzat

199 Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, Beyrut 1421/2000, XXIII, 117; Nizâmüddin en-Neysâbüri, *Garâibü'l-Kurân ve regâibü'l-Furkân* (nşr. Zekeriyâ Umeyrân), Beyrut 1416/1996, I, 268; III, 219, 275, 341, 438; V, 143.

200 Mâverdi, *Edebü'd-dünya ve'd-din*, Beyrut 1986, s. 322.

201 Müslim, "Zekât", 53; Ebû Dâvûd, "Edeb", 160, "Tatavvu", 12; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, V, 154, 161, 167, 168, 178.

kendisi amaç olarak kullanılan haz, doyum öncesi anla sınırlandırılmıştır. Bu haz yaşanmaya başlandığında yenisini uyandırır ve başka bir arayışı tetikler. Bu süreç onun tatminini imkânsız kılan bir özellik arz eder.²⁰² İşte Hz. Peygamber'in doymayan nefisten Allah'a sığınması²⁰³ ve Kur'ân-ı Kerîm'in taparcasına hazlarına mağlup olanı kınaması²⁰⁴ bu açıdan oldukça anlamlıdır.

Burada üçüncü bir noktaya daha dikkat çekilmelidir ki o da şehvetin serbest şekilde kullanılması halinde aile diye bir kurum kalmayacaktır. Oysa aile insanlık için hayati önemi haizdir.

K- Nikâh, *Mîsâk-ı Galîz*'dir

Nikâh sadece akdi yapanlar arasında bir sözleşme değil aynı zamanda Allah'a verilen de bir sözdür (*mîsâk-ı galîz*).²⁰⁵ *Mîsâk-ı galîz*, içten ve kesin olarak verilen sözü, sağlam bağı ifade eder.²⁰⁶ Sözleşmenin galîz oluşu onun kesin, ağır, kuvvetli ve önemli olduğunu belirtir.²⁰⁷ İslam'da aile kurumunun devamı esastır. Bu da nikah akdinin sürekliliğini ve boşanmaların hoş karşılanmadığını da ifade eder.²⁰⁸ Nitekim Oysa Hz. Peygamber (s.a.s.) Allah'ın hiç sevmediği halde talaka izin verdiğini bildirmektedir.²⁰⁹

Kur'ân-ı Kerîm'in nikâhı kocanın karısına verdiği *mîsâk-ı galîz / sağlam söz, teminat*²¹⁰ olarak tavsif etmesi, Hz. Peygamber'in: "Siz onları Allah'ın kelimesiyle helal edindiniz"²¹¹ şeklindeki ifadesi sorumluluğun mahiyetine çok önemli bir vurgudur.

Hz. Peygamber'in veda hutbesinde: "*Kadınlar konusunda Allah'ın buyurduğu hususlarda hassas olun. Çünkü siz kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız*"²¹² şeklindeki hadisi kocanın eşine karşı ne kadar ağır bir sorumluluk yüklendiğini gös-

202 *Bireysellik ve Kültür* (çev. Tuncay Birkan), İstanbul 2009, s. 184.

203 Müslim, "Zikir", 73; Ebû Dâvûd, "Vitr", 32; Tirmizî, "De'avât", 68; Nesâî, "İstiâze", 2, 13, 18, 61, 64; İbn Mâce, "Mukadime", 23, "Duâ", 2.

204 Furkân (25), 43; Câsiye (45), 23.

205 Nisâ' (4), 21.

206 Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, s. 853.

207 Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 492; III, 525.

208 Mustafa Yayla, *İslam Hukukunda İnsan Hakları ve Eşitlik*, Çizgi Yayınevi, Konya 2011, s. 279

209 Ebû Dâvûd, "Talâk", 3; İbn Mâce, "Talâk", 1.

210 Nisâ' (4), 21.

211 Müslim, "Hacc", 147; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 56; İbn Mâce, "Menâsik", 84.

212 Ebû Dâvûd, "Menâsik", 56; İbn Mâce, "Menâsik", 84; Dârimî, "Menâsik", 34; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 73.

termesi açısından son derece önemlidir. Emânete riayetsizlik ihanettir ve bu hadise göre ihanet, eşten önce Allah'a karşı yapılmaktadır. Çünkü emanet eden O'dur. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm başka bir ihtimale yol vermeyecek açıklıkta “kadınlarınıza iyi davranın”²¹³ emriyle özellikle erkekleri uyarırken Hz. Peygamber de her alanda olduğu gibi²¹⁴ bu konuda da en güzel model olmuştur. Nitekim bir hadisinde:

“Allah katında sizin en hayırlınız kadınlara karşı iyi davranmanızdır. Bu konuda en iyi örneğiniz de benim” buyurmuştur.²¹⁵

Eşi Hz. Âişe de bunu tasdik ederek Onun eşlerine ve hizmetçilerine asla kötü davranmadığını açıkça ifade etmiştir.²¹⁶

Hz. Peygamber'in eşlerini camdan sırcalara benzetmesi²¹⁷ eşlerine karşı nezakette de model olma boyutunu gösteren önemli bir örnektir. Sonuçta bu kavramların sorumlu kişiye yüklediği görev, almak değil vermek, bencillik değil fedakârlık ve *isâr*, karşı tarafın memnuniyetidir. İlişkiyi belirleyen en alt derecedeki kavram ise adalettir. Adalet hak edene hak ettiğini vermekle sınırlıdır ve bu yönüyle ilişkilerin en alt sınırını belirler.

Nikâh'ın *mîsâk-ı galîz* özelliği ile *emanet sorumluluğu* bunun yanı sıra yuvaya hâkim olan *meveddet ve rahmet*, buyurgan tavrı, güce dayalı iktidarı, duyguların bencilliğini ortadan kaldıran bir işlev görür, ilişkilerin yatay biçimde seyretmesini sağlar. Huzuru sağlayan da bu zihniyettir. Bütün bunların tabii bir sonucu olarak aile kurumunda *reis* yetki kullanan, egemen olan değil sorumluluk üstlenmiş ve temsil konumunda bulunan şahıs demektir. Meveddet ve rahmetin anlamı az aşâğıda ele alınacaktır.

Kur'ân-ı Kerîm'in nikâhı, *mîsâk-ı galîz* olarak tanımlaması aynı zamanda yaratılış sözleşmesine de bir işarettir. Çünkü insanlar *elest bezminde* Allah Te'âlâ ile yaptıkları sözleşmede Allah'ı Rab olarak tanıyıp onun buyruklarına göre hareket edeceklerine dair verdikleri sözlerini de hatırlatmaktadır. Buna göre nikah ile çerçevesi çizilen evlilik hukukunu süflî arzularına göre yönetmeye kalkışmamaları ve Allah'ın buyruklarına boyun eğerek ilişkilerine yön vermelerini, arzularına değil Allah'a kul olmalarını hatırlatmaktadır. Allah ile yapılan sözleşmede roller

213 Nisâ' (4), 19.

214 Ahzâb (33), 21.

215 İbn Mâce, “Nikâh”, 50; Dârimî, “Nikâh”, 55; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 472.

216 İbn Mâce, “Nikâh”, 51. İbn Mâce, “Nikâh”, 50

217 Buhârî, “Edeb”, 90, 95, 111, 116; Müslim, “Fezâil”, 70-73; Dârimî, “İsti'zân”, 65.

belirlenmiştir.²¹⁸ Karı-koca buna rıza göstermeli ve birbirlerinin rollerinin peşine düşmek bir yana akıllarının ucundan bile geçirmemelidirler. Zira karı-koca rolleri arasında Allah katında bir fark yoktur.²¹⁹

Kur'ân-ı Kerîm ailenin işleyişini de öncelikle birbirlerinin sebep-sonucu olacak üç kavram üzerinden belirlemiştir. Bunlar *rahmet-meveddet-sekînet*tir.²²⁰

Nikâh aile içi uyumsuzlukların çözümünde de izlenecek yol haritasını belirlemiştir. Taraflar evlilik sözleşmesi ile birlikte bu yol haritasını da kabul etmişlerdir.²²¹ Evlilik birliğinin yürümeyecek hale gelmesinden sonra da güzellikle ayrılarak kendilerine yeni bir yol çizeceklerdir.

Boşanmanın, dini, ahlaki ve Müslüman kültürü açısından hoş karşılanmayan bir tasarruf olsa da evliliğin taraflardan birisi veya her ikisi açısından da çekilmez hale gelmesi durumunda bir çözüm olduğunu kabul etmek gerekir. Bu durumda da ayrılmanın güzellikle yapılması, tarafların birbirlerini incitici tavır takınmamları Kur'ân-ı Kerîm'in emridir.²²² Her iki taraf da evlilik akdi sonlanmış olsa da kendileri için kalıcı hükümlerinin bulunduğunu, çocukları varsa günlük hayatta yollarının belli ölçüde kesişeceğini, evlenme ve ayrılmalarının sadece kendilerini değil çevrelerini de ilgilendirdiğini bilmelidir.

SONUÇ

Nikâhta birçok hak birleşmiştir. Bunlar Allah, insan, toplum, ebeveyn, karı-koca, çocuk, kişilik hakları olarak sıralanabilir. Hakkın karşısında ona karşı vazifeli olan birisi vardır. O da karı ve kocadır.

Nikâh, üremenin tek meşru yoludur. Bütün dinlerde nikâha biçilen temel rol budur. Bir çocuğun doğumu nikâhın sağladığı cinsel ilişki yoluyla olmuşsa meşrudur. Zina ya da fuhuş yoluyla doğum ise her ne kadar doğan çocuğun bir dahli olmasa da rencide edicidir ve çocuk hakkı ihlalidir.

İnsanın en zayıf olduğu şehvet gücünün kontrolü ve bunun sonucunda doğan iffet ise nikâhın diğer bir hedefidir. Bütün dinler zina ve fuhuşu yasaklamış, cinsel

218 Nisâ' (4), 34; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'*, Kahire 1327-28/1910, IV, 24.

219 Nisâ' (4), 32.

220 Rûm (30), 21. Bu kavramların açıklaması için bk. Saffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar*, Konya 2016, s. 265 vd.

221 Sıraya göre: Nisâ' (4), 34; Bakara (2), 226; Nisâ' (4), 35; Bakara (2), 228; 229; 230.

222 Bakara (2), 230.

ihtiyacın helal yoldan nikâhla karşılanmasını öngörmüşlerdir. Bu yolun insana sağladığı huzur ve iç rahatlığı nikâhın bir başka açıdan değerini ortaya koymaktadır.

Kur'ân ve Sünnetin öngördüğü en temel ilke nikâhın mutluluk ve kalıcılık üzerine kurulmasıdır. Bu birliktelik sonsuza kadar gidecek sürekliliği ifade eder. Bunu sağlayan, metinde analizi yapılan aile içi ilişkilerin temelindeki *rahmet*, *meveddet* ve *ihsan*dır. Nikâhtan doğan eşlerin rollerinde de bu kavramlar belirleyicidir.

Nikâh bir akittir. Akit hak ve yükümlülükleri belirler. Ancak Kur'ân ve sünnetin vazife merkezli ilişkiler ağının kurulması aile için de geçerli hatta daha da gereklidir. Çünkü hak, samimiyetle bütünleşmenin olduğu ailede ilişkilerin en zayıf temelini teşkil eder.

Nikâh, nimet, iffet, ibadet, huzur ve sağlam teminattır.